

සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධන අරමුදල සත්ව සුභසාධනය
සඳහා උපයෝජනය කරන්නේද යන්න ඇගයීම

වාර්තාවේ අංකය : පීඊආර්/ඉසෙඩ්පී/2017/08

ජාතික විගණන කාර්යාලය

කාර්යසාධන විගණන අංශය

පටුන

අනු අංකය -----	විස්තරය -----	පිටු අංකය -----
1.	විධායක සාරාංශය	01
2.	හැඳින්වීම	03
2.1	පසුබිම	03
2.2	විගණනය සඳහා අධිකාර බලය	06
2.3	විගණනය සඳහා මාතෘකාව තෝරා ගැනීමට හේතුව	07
2.4	විගණන ප්‍රවේශය	07
2.5	විගණන අරමුණ	07
2.6	විගණන නිර්ණායක	08
2.7	විගණන විෂය පථය	08
2.8	විෂය පථය සීමාවීම	08
3.	විස්තරාත්මක විගණන සොයාගැනීම්, නිර්දේශයන් සහ ආයතනයේ අදහස් දැක්වීම්	09
3.1	සත්වෝද්‍යාන පනත	09
3.2	සත්ව සුභසාධනය	13
3.3	සේවක සුභසාධනය	33
3.4	පොදු නිරීක්ෂණයන්	35
4.	නිර්දේශ	38
5.	නිගමනය	42
	ඇමුණුම 01	43

01. විධායක සාරාංශය

වන සත්ව එකතුවක් ලෙස තබා ගනිමින් 1920 දශකයේ මුල් භාගයේ ආරම්භ කර 1936 ජූලි 01 වන දින රජයට පවරාගන්නා ලද දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය 1946 දී ස්වාධීන රාජ්‍ය දෙපාර්තමේන්තුවක් ලෙස ස්ථාපිත කර තිබේ. ඉන් පසු ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ පාලනය හා කළමනාකරණය 1982 අංක 41 දරණ ජාතික සත්වෝද්‍යාන පනතේ විධිවිධාන යටතේ ක්‍රියාත්මක වේ. ආසියාවේ පැරණිතම සත්වෝද්‍යානයක් වන දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයට අමතරව පින්තවල අලි අනාඨාගාරය, පින්තවල සත්වෝද්‍යානය, හම්බන්තොට සතාරි උද්‍යානය සහ ගෝනපොල සත්ව ආහාර ගොවිපොළ සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවට අයත් වේ.

මෙම විගණනයේ අරමුණ වූයේ සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධන අරමුදල සත්ව සුභසාධනය සඳහා උපයෝජනය කරන්නේද යන්න ඇගයීම වේ. මෙම විගණනයේ මූලික නිරීක්ෂණයන් අතර, බොහෝ අවස්ථාවන්හිදී නියමිත වේලාව වනවිට සතුන්ට ආහාර නොලැබීම, සතුන්ට දමන ආහාර බාහිරින් පැමිණෙන සතුන් කා දැමීම හේතුවෙන් බොහෝ සතුන්ට ලැබිය යුතු ආහාර ප්‍රමාණයම නොලැබී යාම, සතාරි උද්‍යානයේ අලි කලාපය සහ ලෝක සත්ව කලාපය යන කලාප දෙකේ සතුන් සඳහා ඇණවුම් කළ ආහාර ප්‍රමාණය සැපයුම්කරුවන් විසින් නොසැපයීම නිසා සතුන්ට ප්‍රමාණවත් ආහාර වේලක් ලැබී නොතිබීම, හිඟවූ ආහාර ප්‍රමාණය සම්පූර්ණ කර ගැනීම සඳහා ක්‍රමවේදයක් නොතිබීම, අලිත් සඳහා ලබාදෙනු ලබන ආහාර ඔවුන්ගේ බරෙහි වෙනස අනුව වෙනස් කළ යුතු වුවද බර මැනීමක් සිදුකර නොතිබීම ආදිය නිරීක්ෂණය විය.

සතුන්ගේ සෞඛ්‍ය සම්බන්ධයෙන් කරන ලද නිරීක්ෂණයන්හිදී සතුන් සඳහා නිරෝධායන පහසුකම් නොතිබීම, 2016 හා 2017 වර්ෂ දෙක තුළදී ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවට අයත් සත්වෝද්‍යානවල සතුන් 328 ක් රෝගාබාධ සහ වෙනත් හේතු මත මරණයට පත් වී තිබීම, සතුන් එක් ස්ථානයකින් තවත් ස්ථානයකට මාරු කිරීමේදී පශු වෛද්‍ය උපදෙස් අනුව කටයුතු කර නොතිබුණු අවස්ථා පැවතීම, අලිත් සහ ඇතුන් සඳහා ප්‍රතිකාර ලබාදීමේදී එම ප්‍රතිකාරයන් අඛණ්ඩව සිදු වී නොතිබීම, සතුන්ට පහසුවෙන් ප්‍රතිකාර කිරීම සඳහා සතුන් රඳවනයන් (Crush) නොතිබීම යන කරුණු නිරීක්ෂණය කරන ලදී. සතුන්ට ස්වාභාවික හැසිරීම් රටාවන් ප්‍රදර්ශනය කළ හැකි වන පරිදි වාසස්ථානයන් නිර්මාණය විය යුතු වුවද දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ ඇතැම් සතුන්ට ඉඩකඩ ප්‍රමාණවත් නොවීම, ප්‍රමාණවත් සෙවණ කළමනාකරනයක් නොතිබීම යන කරුණු නිරීක්ෂණය කරන ලදී. එයට අමතරව ඇතැම් සතුන්ට සහකරුවන් සහකාරියන් නොමැතිව සිටින අවස්ථාවන් ද නිරීක්ෂණය කරන ලදී.

ඉහත නිරීක්ෂණයන්ට අමතරව දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය, පින්තවල අලි අනාඨාගාරය යන සත්වෝද්‍යානවල අපවිත්‍ර ජලය නිසි පරිදි බැහැර කර නොතිබීම, පින්තවල අලි අනාඨාගාරයේ අලිත්ගේ මළපහ හා ඉවතලන දෑ අදාල පරිශ්‍රය තුළ ගොඩගසා තිබීම නිරීක්ෂණය කරන ලදී. දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ කුඩු විශාල ප්‍රමාණයක් දිරාපත්ව තිබුණු අතර එදිනෙදා පිළියම් යොදා ගනිමින් පවත්වා ගෙන යන බවත් ප්‍රමාණවත් ආරක්ෂාවක් නොලැබෙන අවස්ථා පවතින බවත් නිරීක්ෂණය විය. එසේම පින්තවල අලි අනාඨාගාරයේ උසාවි නියෝගය මත රඳවා සිටින අලි ඇතුන් 18 දෙනා හේතුවෙන් පැනනැගී ඇති සත්ව සහ සේවක සුභසාධන ගැටළු විගණනයේදී නිරීක්ෂණය විය.

සේවක සුභසාධනය සම්බන්ධයෙන් කරන ලද නිරීක්ෂණයන්හිදී සත්වෝද්‍යානය මගින් උපයන මුළු ආදායමෙන් සියයට තුනකට වඩා අඩු ප්‍රතිශතයක් සේවකයන් වෙනුවෙන් වැය කර තිබීම, සතුන්ට ප්‍රතිකාර කරන අවස්ථාවන්හිදී ඔවුන් රඳවා තැබීම සඳහා රඳවනයන් (Crush) නොමැතිවීම හේතුවෙන් සේවකයන් අනතුරට ලක්විය හැකි අවස්ථා පැවතීම, එවැනි අනතුරු සඳහා ප්‍රමාණවත් රක්ෂණාවරණයක් නොතිබීම, අවශ්‍ය පරිදි පුහුණු වීම් ලබාදී නොතිබීම යන කරුණු නිරීක්ෂණය විය.

ඉහත තත්වයන් සඳහා පිළියම් ලෙස සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව සතු සත්වෝද්‍යාන සඳහා සතුන්ගේ සහ සේවකයින්ගේ සියළු සුභසාධන කටයුතු ආවරණය වනසේ විස්තරාත්මක සහ නිශ්චිත

මාර්ගෝපදේශ සංග්‍රහයක් සකස්කර යාවත්කාලීනව පවත්වාගෙන යාම, සහකරුවන් නොමැති සතුන් සඳහා සහකරුවන් ලබාදීමට අවශ්‍ය පියවර ගැනීම, සේවකයන්හට වඩාත් කාර්යක්ෂම හා ඵලදායක ලෙස තම සේවය පවත්වාගෙන යාමට හැකි වන පරිදි පුහුණුවීම් ලබාදීම, නියමිත කාලසීමාවකට වරක් වෛද්‍ය කඳවුරු පැවැත්වීම, ප්‍රමාණවත් රක්ෂණ ආවරණයක් ලබාදීම මගින් ඔවුන්ගේ සේවා ඵලදායීතාවය ඉහළ නැංවීම සඳහා කටයුතු කළ යුතු වේ.

ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව 2017 වර්ෂයේ රු.මිලියන 999 ක පමණ ආදායමක් උපයා ඇති අතර මෙම ආදායමෙන් සතුන්ගේ ආහාර සහ ඖෂධ සඳහා සියයට 27 ක් ද, සේවක සුභසාධනය හා පුහුණු කිරීම් සඳහා සියයට 2.56 ක් ද, ඉදිකිරීම් සඳහා සියයට 16 ක් ද වැය කර තිබුණි. සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව සිය ආදායම් සම්පූර්ණයෙන් උපයනු ලබන්නේ සතුන් ප්‍රදර්ශනය කිරීම මගින් වන හෙයින් හඳුනාගන්නා ලද නිරීක්ෂණ වලට අවධානය යොමු කරමින් සත්ව සුභසාධනය සහ සේවක සුභසාධනය සඳහා තවදුරටත් අවධානය යොමු කළ යුතු බව නිගමනය කරනු ලැබේ.

02. හැඳින්වීම

2.1 පසුබිම

2.1.1 සත්වෝද්‍යානයේ ඉතිහාසය

ශ්‍රී ලංකාවෙන් අල්ලා ගන්නා වන සතුන් විදේශීය සත්වෝද්‍යාන වෙත රැගෙන යන තෙක් රඳවා තබාගැනීම සඳහා දෙහිවල ප්‍රදේශයේ අක්කර 11 ක ඉඩමක පොත් හාගෙන්බර්ග් විසින් 1920 දශකයේ මුල් භාගයේදී ආරම්භ කරන ලද සතුන් එකතු කිරීමේ මධ්‍යස්ථානය “Ceylon Zoological Gardens Company” ලෙස 1926 දී ස්ථාපිත කර තිබුණි. 1936 ජූලි 03 වන දින ශ්‍රී ලංකාව පාලනය කළ බ්‍රිතාන්‍ය රජයට පවරාගන්නා ලද මෙම ආයතනය “Ceylon Zoological Gardens” ලෙස නම්කරන ලදී.

සත්වෝද්‍යානයේ පළමු අධ්‍යක්ෂකවරයා ලෙස මේජර් ඔෆ් ජීව විද්‍යා විද්‍යාල මහතා පත්කළ අතර 1954 – 1962 ඔහුගේ සේවා කාලය තුළ සත්ව හුවමාරු වැඩසටහන් හඳුන්වා දෙමින් අප්‍රිකානු අලි, රයිනෝසිරස්, හිපපොටේමස්, ගෝරිල්ලන්, විම්පන්සින් ඇතුළු විදේශීය සතුන් රාශියක් සත්වෝද්‍යානයට එකතු කරමින් ද සත්වෝද්‍යානයේ මල් වගාකරමින් හා භූමිය අලංකරණය කරමින් සංවර්ධනය කරන ලදී. “Ceylon Zoological Gardens” ලෙස හඳුන්වා දී තිබූ සත්වෝද්‍යානය 1962 වර්ෂයේදී ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව ලෙස නම්කරන ලදී. 1966 වර්ෂයේදී දේශීය කුරුළු උයන, 1973 වර්ෂයේදී දේශීය මසුන් ඇතුළත් මින් මැදුර, 1981 සහ 1983 වර්ෂවලදී පිළිවෙලින් සමනල උයන, උරග සහ උභයජීවී අංගයක් සත්වෝද්‍යානයට එකතු කරමින් ප්‍රදර්ශන කටයුතු වර්ධනය කර තිබුණි. 1962 – 1985 කාල සීමාව තුළ “නිදහස් සත්ව අරණ” සංකල්පය හඳුන්වා දෙමින් සිංහයන්, ගෝරිල්ලන්, ඔරං උටන්, විම්පන්සින් සහ ගිබන් ඇතුළු වන සතුන් ප්‍රදර්ශනය ආරම්භ කෙරුණි.

2.1.2 මෑතකාලීන ප්‍රවණතා

ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය, පින්තවල අලි අනාථාගාරය යන මෙහෙයුම් ඒකකයන්ට අමතරව පින්තවල සත්වෝද්‍යානය, හම්බන්තොට සරාච්චි උද්‍යානය සහ ගෝනපල සත්ව ආහාර ගොවිපොළ යන මෙහෙයුම් ඒකකයන්ගෙන් සමන්විත වන අතර 2017 දෙසැම්බර් 31 දිනට මෙම සියලු මෙහෙයුම් ඒකකවල සතුන් 4,902 ක් විය.

දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය අක්කර 23 ක භූමි ප්‍රමාණයකින් සමන්විත වන අතර 2017 දෙසැම්බර් 31 දිනට ක්ෂීරපායීන්, පක්ෂීන්, උරගයන් සහ මත්ස්‍යය යන වර්ගවලට අයත් සතුන් සංඛ්‍යාව 4232 ක් විය. සිකුරාදා, සෙනසුරාදා සහ ඉරිදා දිනයන්හි දී රාත්‍රී 10 දක්වා සත්වෝද්‍යානයෙන් කොටසක් නරඹන්නන් සඳහා විවෘතව පවතී.

වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ අක්කර 25 ක භූමි ප්‍රමාණයක් සහිතව 1975 වර්ෂයේදී පින්තවල, රඹුක්කන ආරම්භ කරන ලද අලි අනාථාගාරය ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවට පවරා ගැනීම 1982 වර්ෂයේදී සිදු කළ අතර 2017 දෙසැම්බර් 31 දිනට එහි අලි ඇතුන් සංඛ්‍යාව 85 ක් විය.

දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සතුන් සඳහා ගුණාත්මක නැවුම් සත්ව ආහාර ලබාදීමේ අරමුණු ඇතිව 1997 වර්ෂයේදී ගෝනපල ප්‍රදේශයේ අක්කර 15 ක භූමි ප්‍රදේශයක සත්ව ආහාර ගොවිපළ ආරම්භ කර තිබුණි. සතුන් සඳහා සිදුකරන ලද ආහාර හෝග වගාවන්ට අමතරව මෙම ගොවිපළ තුළ 2017 දෙසැම්බර් 31 දිනට අතිරික්ත සතුන් 93 ක් විය.

පින්තවල අලි අනාථාගාරය නැරඹීමට පැමිණි නරඹන්නන් ආකර්ෂණය කරගැනීමේ අරමුණින් 2008 ජුනි 25 වැනි ආරම්භ කරන ලද පින්තවල සත්වෝද්‍යානයේ භූමි ප්‍රමාණය අක්කර 44 ක් වන අතර 2015 අප්‍රේල් 15 දින නරඹන්නන් සඳහා විවෘත කරන ලදී. සතුන් සඳහා වෙන්කළ කුඩු සහ කුඩා ඉඩ ප්‍රමාණයක් වෙනුවට නිදහසේ ජීවත් විය හැකි පරිසරයක් නිර්මාණය කිරීමේ අරමුණින් ස්ථාපිත කරන ලද සත්වෝද්‍යානය තුළ 2017 දෙසැම්බර් 31 දිනට ක්ෂීරපායින්, පක්ෂීන්, උරගයන් සහ මත්ස්‍යය යන වර්ගවලට අයත් සතුන් සංඛ්‍යාව 190 ක් විය.

2008 දෙසැම්බර් 20 දින ඉදිකිරීම් ආරම්භ කරන ලද අක්කර 500 ක භූමි ප්‍රමාණයකින් සමන්විත හම්බන්තොට රිදීයගම සඟරි උද්‍යානය 2016 මාර්තු 28 දින නරඹන්නන් සඳහා විවෘත කරන ලදී. සත්වෝද්‍යාන සතුන් සංරක්ෂණය සඳහා අවශ්‍ය සත්ව අභිජනන වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ දිවියන් වැනි මාංශ භක්ෂක සතුන් සඳහා විශේෂිත කලාපයන් සහිතව ස්ථාපිත කරන ලද උද්‍යාන නවීන අන්තර් ජාතික සත්වෝද්‍යාන සංකල්ප අනුව සත්ව කලාප ලෙස සකස් කර තිබුණි. උද්‍යානය සතු 2017 දෙසැම්බර් 31 දිනට ක්ෂීරපායින්, පක්ෂීන් සහ උරගයන් යන වර්ග වලට අයත් සතුන් සංඛ්‍යාව 302 ක් විය.

2.1.3 ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන් යටතේ පවත්වාගෙන යාම

ලෝකයේ විවිධ රටවල සත්වෝද්‍යානවල අධ්‍යක්ෂකවරුන්ගේ එකමුතුවක් ලෙස 1946 වර්ෂයේදී ආරම්භ කළ ලෝක සත්වෝද්‍යාන හා මිත්මැදුරු සංගමය (WAZA) වර්තමානය වන විට ලොව විවිධ රටවල සත්වෝද්‍යාන හා මිත්මැදුරු 220 ක සාමාජිකත්වයක් දරන සංගමයක් වේ. ලෝක සත්වෝද්‍යාන හා මිත්මැදුරු සංගමය එහි අතුරු ව්‍යවස්ථාවෙන් සහ එම සංවිධානය විසින් ස්ථාපිත කරන ලද වර්ගධර්ම සහ සත්ව සුඛසාධනය ද ඇතුළු වෙනත් සියළුම නීති රීති සඳහා බැඳීමට ලක්වීමට කැමති සත්වෝද්‍යාන මිත්මැදුරු ජාතික හා කලාපීය සංගම්, සමාන අදහස් දරන සංවිධාන හා පුද්ගලයන් එක් කිරීම ගෝලීය මට්ටමින් සිදු කරන අතර 1965 වර්ෂයේ දී ශ්‍රී ලංකාව ද මෙහි සාමාජිකත්වය ලබාගෙන තිබුණි.

2.1.4 සත්ව සුඛසාධනය

ලෝකයේ වෙනත් රටවල් විසින් සත්ව සුඛසාධනය සැලසීමේදී සතෙකු සෞඛ්‍ය සම්පන්නව, සුවපහසුවෙන්, මනා පෝෂණ තත්ත්වයක් හා ආරක්ෂාවක් යටතේ මෙන්ම තම ස්වාභාවික හැසිරීම් රටාවන් ප්‍රකාශ කිරීමට හැකි වන පරිදි, බිය හා ආතතියෙන් තොර තත්ත්වයකින් ජීවත්වීම සඳහා අවශ්‍ය පහසුකම් සැලසීම ලෙස අර්ථ ගන්වා තිබේ. මීට අමතරව ලෙඩ රෝග වැළැක්වීම, පශු වෛද්‍ය ප්‍රතිකාර අවශ්‍ය ලෙස ලබාදීම, සෞචණ්‍ය කළමනාකරණය, පෝෂණය හා දයාබරව සතුන්ට සැලකීම ද සත්ව සුඛසාධනයට අයත් වේ.

2.1.5 සේවක සුඛසාධනය

මෙම සතුන් සමඟ කටයුතු කරන සියළුම සේවකයින්ගේ හා නිලධාරීන්ගේ, සතුන්ගෙන් සිදුවිය හැකි අනතුරු සම්බන්ධයෙන් ලැබිය යුතු ආරක්ෂාව, සෞඛ්‍ය ආරක්ෂාව හා අවශ්‍ය පහසුකම් නිසි පරිදි ලබාදීම, සේවක සුඛසාධනය යන්නෙන් අදහස් වේ. ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්ගේ 2016 ජූලි 08 දිනැති හා අංක DZG/Dev/1/5/Pro-2016 දරන ලිපිය අනුව

සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ පහත සඳහන් කාර්යයන් ඉටු කර ගැනීම සඳහා 1982 අංක 41 දරන ජාතික සත්වෝද්‍යාන පනතේ II කොටසේ 8 වන වගන්තිය යටතේ පිහිටුවා ඇති සත්ව උද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධක අරමුදල සඳහා සෑම ප්‍රභවයකින්ම ලැබෙන අරමුදල් බැරකරනු ලැබේ.

- සත්ව සංරක්ෂණය සහතික කිරීම.
- සත්ව සංරක්ෂණය සඳහා සත්ව අභිජනන වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම.
- සත්ව සංරක්ෂණය සහ සතුන්ට දයාව දැක්වීම යන පුළුල් සංකල්ප යටතේ සතුන් පිළිබඳව අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම.
- සත්ව සංරක්ෂණය, අභිජනනය පිළිබඳව සහ දෙපාර්තමේන්තුවට අදාල වෙනත් අංශ පිළිබඳව පර්යේෂණ පැවැත්වීම.
- දයානුකම්පාව සහ සංරක්ෂණ පණිවුඩය ලබාදීම අරමුණු කර ගනිමින් සත්ව ප්‍රදර්ශනය.
- නරඹන්නන් ආකර්ෂණය කර ගැනීම සඳහා විනෝදාත්මක පහසුකම් සැපයීම.
- සත්ව අභිජනනය, සත්ව සංරක්ෂණය සහ යහපත් සත්ව සෞඛ්‍ය පවත්වාගැනීම උදෙසා පශු වෛද්‍ය රැකවරණය සැලසීම.
- ප්‍රමාණවත් යටිතල පහසුකම් සහ අනෙකුත් අවශ්‍යතා සපයා දීම.
- පරිපාලන පද්ධතිය වැඩිදියුණු කිරීම.
- තත්ත්ව කළමනාකරණ ක්‍රමවේද හඳුන්වා දීම.
- ආදායම් උත්පාදන මාර්ග වර්ධනය කිරීම.
- හරිත කළමනාකරණ උපාය යෙදීම.
- නව ආයතන ස්ථාපිත කිරීම.

2.1.6 සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධක අරමුදල

2013 සිට 2017 දක්වා වසර 5 ක කාල සීමාව තුළ සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධක අරමුදලට මුදල් ලැබීම් සහ වියදම් පහත දැක්වේ.

අයිතමය	2013	2014	2015	2016	2017
ආදායම (රු)	727,149,211	911,518,926	1,038,323,207	1,098,522,091	999,126,643
සත්ව ආහාර වියදම (රු)	194,058,737	209,900,244	234,546,036	264,242,128	264,184,542
සත්ව ආහාර ආදායමේ %	26.68	23.03	22.59	24.05	26.44
සත්ව ඖෂධ හා වෛද්‍ය උපකරණ වියදම (රු)	4,858,775	7,360,308	7,503,587	8,016,962	8,412,991
ආදායමේ %	0.67	0.81	0.72	0.73	0.84
සේවක සුබසාධක වියදම (රු)	16,036,778	19,880,650	22,502,273	24,598,287	25,604,195
(රක්ෂණ, වෛද්‍ය, දිරි දීමනා) ආදායමේ %	2.20	2.18	2.17	2.23	2.56
සේවක පුහුණුවීම් වියදම(රු)	1,017,888	3,208,658	10,000	-	51,000
ආදායමේ %	0.14	0.35	0.001	0	0.005
සත්වෝද්‍යාන ඉදිකිරීම් වියදම (රු)	314,055,603	433,738,795	225,061,941	71,052,507	157,813,252
ආදායමේ %	43.18	47	22	6.4	16
මෝටර් රථ සහ වෙනත් උපකරණ මිල දී ගැනීම්	8,810,000	26,653,741	18,143,030	42,157,798	29,027,920
ආදායමේ %	1.21	2.92	1.74	3.83	2.90
වෙනත් වියදම්	89,397,761	97,879,468	112,736,982	176,433,970	157,694,920
ආදායමේ %	12.29	10.73	10.85	16.06	15.78
මුළු වියදම	628,235,542	798,621,864	620,503,849	586,501,652	642,788,820
මුළු වියදම ආදායමේ %	86.39	87.6	59.76	53.39	64.33

රාජ්‍ය ගිණුම් දෙපාර්තමේන්තුවේ ගිණුම් අනුව අධ්‍යක්ෂ, සත්වෝද්‍යාන ලෙස 2017 දෙසැම්බර් 31 දිනට සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධන අරමුලේ රු.2,710,959,560 ක ශේෂයක් පැවතුණි.

2.2 විගණනය සඳහා අධිකාර බලය

ශ්‍රී ලංකා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සමාජවාදී ජනරජයේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ 154 (I) ව්‍යවස්ථාවෙහි ඇතුළත් විධිවිධාන ප්‍රකාරව හා ජාතික විගණන පනතේ 3(1) (ඇ) ,5(2) ,12(ඌ) වගන්ති ප්‍රකාරව මාගේ විධානය යටතේ මෙම කාර්යසාධන විගණනය සිදු කරන ලදී.

2.3 විගණනය සඳහා මාතෘකාව තෝරා ගැනීමට හේතුව

දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය තුළ ජීවත්වන සතුන්ගේ ආරක්ෂාව, සෞඛ්‍ය පහසුකම් අනෙකුත් අවශ්‍යතා නිසි පරිදි සැපයෙන්නේද යන්න පිළිබඳව සමාජය තුළ ඇති වී තිබූ විවිධ විවේචන ඇතුළත් කතිකාවත මෙම මාතෘකාව තෝරා ගැනීමට හේතුවුණි.

2.4 විගණන ප්‍රවේශය

2.4.1 බලපැවැත්වෙන නීති රෙගුලාසි වලට අනුගතවීම

- (අ) 1982 අංක 41 දරන ජාතික සත්ව උද්‍යාන පනත අධ්‍යනය කිරීම.
- (ආ) සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ නිලධාරීන් සමඟ සාකච්ඡා කිරීම හා සතුන් නඩත්තුව සම්බන්ධව දෙපාර්තමේන්තුවේ ක්‍රියා පටිපාටි විශ්ලේෂණය කිරීම.

2.4.2 ජාත්‍යන්තර නීතිරීති හා ප්‍රමිතීන්

ලෝක සත්වෝද්‍යාන හා මීන් මැදුරු සංගමය (WAZA) ආයතනයේ සත්ව සුභසාධනය සහ වර්ගා ධර්ම සංග්‍රහය අධ්‍යනය කිරීම.

2.4.3 සත්වෝද්‍යානය විසින් නඩත්තු කරන ලද ලිපි ලේඛණ හා පොත්පත් පරීක්ෂා කිරීම.

- (අ) සත්ව උද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ කාර්යසාධන සංග්‍රහය විශ්ලේෂණය කිරීම හා ගැලීම් සටහන් අධ්‍යනය කිරීම.
- (ආ) 2016, 2017 හා 2018 වර්ෂවල ඒ ඒ සත්ව අංශයන් විසින් සතුන් වෙනුවෙන් නඩත්තු කරන ලද දිනපොත් පරීක්ෂා කිරීම.

2.4.4 සම්මුඛ සාකච්ඡා

2.4.5 භෞතික පරීක්ෂාවන්

2.5 විගණන අරමුණ

මෙම විගණනයේ අරමුණ වූයේ සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධන අරමුදල සත්ව සුභසාධනය සඳහා උපයෝජනය කරන්නේද යන්න ඇගයීම.

2.6 විගණන නිර්ණායක

පහත සඳහන් නීති රෙගුලාසි හා ප්‍රමිත තත්ත්වය සැලකිල්ලට ගන්නා ලදී.

- (අ) 1982 අංක 41 දරන ජාතික සත්වෝද්‍යාන පනත
- (ආ) අංක DZG/DRV/3/10/RO හා 2015 අප්‍රේල් 02 දිනැති සත්ව අංශය සඳහා සකස් කරන ලද කාර්ය සංග්‍රහය හා 2016 සැප්තැම්බර් 17 දිනැති සත්ව අංශය සඳහා සකස් කරන ලද කාර්ය සංග්‍රහය (ගැලීම් සටහන)

- (ඇ) ලෝක සත්වෝද්‍යාන හා මීන් මැදුරු සංගමය (WAZA) සත්වෝද්‍යාන සම්බන්ධයෙන් භාවිතයට ගනු ලබන වර්ෂා ධර්ම පද්ධති හා සත්ව සුභ සාධන උපාය මාර්ග
- (ඈ) Murray E.Fowler and Susan K.Mikota's Biology,Medicine,and Surgery of Elephants-Chapter 05
- (ඉ) 1980 අංක 47 දරන පරිසර පනත

2.7 විගණන විෂය පථය

මා විසින් උත්තරීතර විගණන ආයතනයන්ගේ ජාත්‍යන්තර විගණන ප්‍රමිතීන්ට (ISSAI 3000- 3200) අනුකූලව මාගේ විගණනය සිදුකරන ලදී. මෙම කාර්යසාධන විගණනය දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය, පින්තවල අලි අනාථාගාරය, වාගොල්ල සත්වෝද්‍යානය, හම්බන්තොට සඟරි උද්‍යානය සහ ගෝනපොල සත්ව ගොවිපොල යන ස්ථානයන්හි වෙසෙන සතුන්ගේ සුභසාධනය සහ එම ස්ථානයන්හි සේවය කරන කාර්ය මණ්ඩලයෙහි සුභසාධනය පරීක්ෂා කිරීම සඳහා සීමා කරන ලදී. මෙම ඒකකවල සතුන්ට ආහාර හා ජලය සැපයීම, සෞඛ්‍ය කළමනාකරණය, සෞඛ්‍ය පහසුකම් ඇගයීමට ලක්කරන ලද අතර 2016 සිට 2018 ජුනි 30 දක්වා සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ඉහත කටයුතු සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කර ඇති ආකාරය පරීක්ෂාවට ලක් කරන ලදී.

2.8 විෂය පථය සීමා වීම

මූල්‍ය විගණනයේදී සත්වෝද්‍යානයේ ආදායම හා ප්‍රාග්ධන ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කිරීමේ කාර්යභාරය ආවරණය වූ බැවින් ඒ පිළිබඳව මේ විගණනයේදී ගැඹුරින් පරීක්ෂා නොකරන ලදී.

03. විස්තරාත්මක විගණන සොයා ගැනීම්, නිර්දේශයන් හා ආයතනයේ අදහස් දැක්වීම්

3.1 සත්වෝද්‍යාන පනත

1982 අංක 41 දරන ජාතික සත්වෝද්‍යාන පනත, ජාතික සත්වෝද්‍යාන පරිපාලනය කිරීම සහ කළමනාකරණය කිරීම සඳහා ද සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධන අරමුදල පිහිටුවීම සඳහා ද ඒ හා සම්බන්ධ වූ හෝ ඊට අනුෂාංගික වූ කරුණු සඳහා ද විධිවිධාන සැලැස්වීම පිණිස ක්‍රියාත්මක කරන ලද පනතක් වන අතර මෙම පනතේ ප්‍රතිපාදනයන් සම්බන්ධයෙන් පහත නිරීක්ෂණ කරනු ලැබේ.

3.1.1 සත්ව සුභසාධනය

සත්වෝද්‍යානවල වෙසෙන සතුන්ගේ සුභසාධනය සැලසීම සත්වෝද්‍යානයක ප්‍රධාන කාර්යයක් වේ. එහෙත් මෙම පනතේ කිසිදු ස්ථානයක “සත්ව සුභසාධනය” යන්න පැහැදිලිව අර්ථ ගන්වා නොතිබුණි.

3.1.2 සේවා නියුක්තිකයින්ගේ සුභසාධනය

පනතේ 8.3.(ආ) වගන්තිය යටතේ සත්වෝද්‍යානයේ සේවා නියුක්තිකයන්ට සුභසාධන සහ දිරිගැන්වීමේ යෝජනා ක්‍රම සැලැස්වීම සඳහා අවශ්‍ය විය හැකි සියලු මුදල්, මුදල් අමාත්‍යාංශයේ ලේකම්වරයාගේ පූර්ණ අනුමැතියට යටත්ව ගෙවිය හැකි බව දක්වා තිබුන ද එහිදී ද සේවක සුභසාධනය යන්න පැහැදිලිව අර්ථ ගන්වා නොතිබුණි.

3.1.3 ජාතික සත්වෝද්‍යාන පනත

පනතේ 14 වන වගන්තිය යටතේ ජාතික සත්ව උද්‍යානය යන්නට “රජයේ මත්ස්‍ය තටාකය, රත්මලාන පිහිටි සත්වෝද්‍යාන ගොවිපොළ සහ රඹුක්කන පින්තවල පිහිටි අලි අනාථාගාරය” ඇතුළත් වන බව දක්වා තිබුණ ද වර්තමානයේ දී දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය සහ පින්තවල අලි අනාථාගාරය හැරුණු විට පින්තවල සත්වෝද්‍යානය (වාගොල්ල), හම්බන්තොට සඟරි උද්‍යානය සහ ගෝනපොල පිහිටි සත්ව ආහාර ගොවිපොළ ද සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ පාලනය යටතේ පවතින බැවින්

සහ රත්මලානේ ගොවිපොළක් සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව සතුව නොපවතින බැවින් “ජාතික සත්ව උද්‍යානය” යන්න සංශෝධනය විය යුතු බැව් නිරීක්ෂණය වේ.

3.1.4 උපදේශන කාරකසභාවක් පත් කිරීම

1982 අංක 41 දරන ජාතික සත්වෝද්‍යාන පනතේ III කොටස අනුව අධ්‍යක්ෂවරයාට උපදෙස් දීමේ සහ අමාත්‍යවරයා වෙත නිර්දේශයන් කිරීමේ කාර්ය සඳහා උපදේශක කාරක සභාවක් අමාත්‍යවරයා විසින් පත්කරනු ලැබිය යුතු වුවද එසේ උපදේශක කාරක සභාවක් පත්කර නොතිබුණි.

3.1.5. මාර්ගෝපදේශන සංග්‍රහය

ලෝක සත්ව හා මිත්මැදුර පිළිබඳ සංගමය විසින් නිකුත් කර ඇති වර්ග ධර්ම හා නීති සංග්‍රහය අනුව සෑම සාමාජිකයෙකුම තමන්ට අදාළවන සේ මාර්ගෝපදේශ සංග්‍රහයක් සකස් කර ගත යුතුවේ. සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව විසින්ද වර්තමානයේ මාර්ගෝපදේශ සංග්‍රහයක් පිළියෙල කර ක්‍රියාත්මක කරනු ලැබුවත් හදිසි අවස්ථාවකදී ක්‍රියා කළ යුතු පිළිවෙල, සතුන් ප්‍රවාහනයේදී ක්‍රියා කළ යුතු පිළිවෙල, සතෙකු කිසියම් කාර්යයක් සඳහා පුහුණු කරන්නේ නම් එහිදී අනුගමනය කළ යුතු පිළිවෙල සතුන් සම්බන්ධ පර්යේෂණ කටයුතු කළ යුතු පිළිවෙල, මිත් මැදුර සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කළ යුතු පිළිවෙල, සේවකයින්ට පුහුණුව ලබා දෙන ආකාරය ආදිය ඇතුළත් කරමින් මාර්ගෝපදේශ සංග්‍රහය සකස් කර පවත්වා ගෙන යාම සත්වෝද්‍යානයේ අරමුණු වඩාත් කාර්යක්ෂමව හා ඵලදායීකව පවත්වා ගෙන යාම සඳහා ඉවහල් වන බව නිරීක්ෂණය කෙරේ.

3.1.6 පාරිසරික බලපෑම

2017/2018 වර්ෂ සඳහා දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය පවත්වාගෙන යාමට මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියෙන් අංක 04459 (R4) දරන පරිසර ආරක්ෂණ බලපත්‍රය ලබාදී තිබුණි. බලපත්‍ර කොන්දේසි ප්‍රකාරව පහත සඳහන් කරුණු ඉටුකළ යුතු වුවත් එසේ ඉටුකිරීමට කටයුතු කර නොතිබුණි.

(අ) ජල දූෂණය පාලනය කිරීම සඳහා සත්වෝද්‍යානයෙන් පිටතට යවන අපිරිසිදු ජලය අවම වශයෙන් එම ජල ධාරිතාවය මෙන් 8 ගුණයක්වත් පිරිසිදු ජලය සහිත ස්ථානයකට මුදාහැරීම සිදු කළ යුතු වුවද සත්වෝද්‍යානය විසින් පිටකරනු ලබන ජලය ගල් වළට මුදා හරිනු ලබන බව විගණනයේදී නිරීක්ෂණය විය. මෙසේ අපිරිසිදු ජලය තත්විකරණයෙන් තොරව මුදාහැරීම අවට ජල මූලාශ්‍ර අපිරිසිදු වීමටත් අවට ජනතාවගේ සෞඛ්‍යයට අහිතකරව බලපෑමටත් හේතු විය හැක.

(ආ) 2017 අප්‍රේල් 30 දින සිට 2018 අප්‍රේල් 29 දක්වා කාල පරිච්ඡේදයට අදාළව දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය සම්බන්ධයෙන් නිකුත් කර තිබූ පරිසර ආරක්ෂණ බලපත්‍රයෙහි 2.3 වගන්තිය ප්‍රකාරව අපිරිසිදු ජලය පිරිසිදු කර බැහැර කිරීමට අදාළව සුදුසුකම් ලත් උපදේශකවරයකු විසින් සකස් කරන ලද ව්‍යාපෘති වාර්තාවක් බලපත්‍රය නිකුත්කර මාසයක් ඇතුළත මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය වෙත ලබාදිය යුතු වුවද විගණන දිනය වූ 2018 ජූනි 10 දින දක්වා එවැනි වාර්තාවක් ලබාදී නොතිබුණි. සන අප්‍රේල් 30 ජල මූලාශ්‍රවලට එක්වීමට ඉඩ නොතැබිය යුතු වුවත් සත්වෝද්‍යානය විසින් නිසි බැහැර කිරීම් ක්‍රමවේදයක් අනුගමනය කර නොතිබුණි.

(ඇ) කුණු රොඩු පිලිස්සීමේ හේතූන්ගෙන් පිටවන වායූන් සඳහා උපරිම පරාමිතීන් මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය විසින් නිකුත් කරන ලද අංක 04459 (R4) දරන බලපත්‍රයේ 4 වන වගන්තිය ප්‍රකාරව නිරීක්ෂණය කර තිබුණද එම තත්වයන්ගෙන් බැහැරවීම් පවතීද යන්න සනාථ කර ගැනීම සඳහා ක්‍රමවේදයක් සකස්කරගෙන නොතිබුණි. නිරීක්ෂණ පහත පරිදිය.

I. නියමිත උෂ්ණත්වයකින් යුතුව අපද්‍රව්‍යයන් පිලිස්සීම කල යුතුවේ. මෙම හේතූන්ගෙන් කොළ රොඩු අතු කැබලි, අපද්‍රව්‍ය, සතුන්ගේ මෘත ශරීර ආදිය පුළුස්සනු ලබන අතර, දිනපතා පුළුස්සන ද්‍රව්‍යවල ප්‍රමාණ පිළිබඳ විස්තර සන්වෝද්‍යානය සතුව නොපවතී. හේතූන්ගෙන් පිටවන දුමෙහි ඇති සංසටක මැනීමට කටයුතු නොකිරීම හේතුවෙන් එම දුමෙන් තරඹන්නන්ට, ප්‍රදේශවාසීන්ට, සතුන්ට, පරිසරයට වන අහිතකර බලපෑම තක්සේරු කිරීමට නොහැකි විය.

II. කුණු රොඩු පිලිස්සීමේ හේතූන්ගෙන් පිටවන දුම සන්වෝද්‍යානය හා අවට පරිසරය තුළ පැතිර පවතින බව නිරීක්ෂණය වූ අතර කුණු පිලිස්සීම හේතුවෙන් සමනල උයන දුමෙන් වැසී තිබෙන අයුරු 2017 නොවැම්බර් 17 දින භෞතික පරීක්ෂාවේ දී නිරීක්ෂණය විය. දුම සමනලුන්ට තර්ජනයක් බව 2017 අගෝස්තු 01 දින 04 කොටසේ දින පොතේ සටහනින්ද පැහැදිලි වේ.

III. සමනල උයනේ ප්‍රදර්ශණය කිරීම සඳහා 2016 සහ 2017 වර්ෂ වල අවස්ථා 12 කදී වර්ග 20 කට අයත් සමනලුන් 350 ක් පමණ ලබුගම, කිතුල්ගල, නාවිච්චලේ සහ අත්වැල්කොට යන ප්‍රදේශවලින් අල්ලාගෙන තිබූ බව දිනපොතේ සටහන් අනුව නිරීක්ෂණය විය. එසේ වුවද අල්ලාගෙන ආ සමනලුන් බෝ කිරීම මගින් සන්වෝද්‍යානය අලංකාර කිරීමේ අරමුණ ඉටුකරගැනීමට දුම ප්‍රධාන බාධකයක් බව නිරීක්ෂණය විය.

(ඈ) පින්තවල අලි අනාඨාගාරය සඳහා ලබාගෙන ඇති අංක 12185(R2) දරන පරිසර ආරක්ෂණ බලපත්‍රයේ 2.1 වගන්ති ප්‍රකාරව අපිරිසිදු ජලය හා අපද්‍රව්‍ය ජල මූලාශ්‍ර වලට බැහැර නොකළ යුතු වුවද අලි අනාඨාගාරයේ අලිත්ගේ මඩු පිරිසිදු කිරීමේදී පිට කරන ජලය කාණු දිගේ නිදහස් පරිසරයට ගලා යන අතර ජලය ගලායාමට නිසි ක්‍රමවේදයක් සකස් කර නොතිබුණි. අලි අනාඨාගාරයෙන් පිටවන අපවිත්‍ර ජලය අලි අනාඨාගාරයේ පිටුපස ඇති ඔය දක්වා ගලා බැසීම ජල මූලාශ්‍ර අපිරිසිදු වීමට හේතුවක් වේ.

(ඉ) පින්තවල අලි අනාඨාගාරයේ ඉවත දමන ඉතිරි කොළ අතු, පොල් අතු, කිතුල් අතු හා කොටන් කැබලි, අලිත්ගේ මලපහ ආදී සියළු සන අපද්‍රව්‍ය අනාඨාගාරයේ තැනින් තැන ගොඩගසා තිබුණි. එම අපද්‍රව්‍ය කොම්පෝස්ට් පොහොර කිරීමට හෝ ඉවත් කිරීමට ක්‍රමවේදයක් සකසා නොතිබුණි.

3.2 සත්ව සුභසාධනය

3.2.1 නිරෝධායන කටයුතු

විස්තර පහත පරිදිය.

(අ) ලෝක සත්ව හා මිත්මැදුරු පිළිබඳ සංවිධානය (WAZA) විසින් නිකුත් කර ඇති සත්ව සුභසාධනය හා ආචාර ධර්මයන්හි (ethic & Animal Welfare) 5 ඡේදය අනුව සතුන් එක් ස්ථානයක සිට තව ස්ථානයකට මාරු කිරීමේදී එම සතාගේ ආහාර වට්ටෝරුව, සෞඛ්‍ය, ප්‍රජනනය සම්බන්ධ වාර්තා, ජන්මය පිළිබඳ තොරතුරු, වෙනත් හැසිරීම් පිළිබඳ තොරතුරු ඇතුළත් විස්තර වාර්තාවක්ද යැවිය යුතු අතර ඒ සමඟ සුදුසුකම් සහිත නිලධාරීන් ද සහභාගී විය යුතුය. මෙය අන්තර්ජාතික හුවමාරුවකදී පමණක් නොව එක් ස්ථානයකින් වෙනත් ස්ථානයකට සතුන් හුවමාරුවේදී ද වැදගත් වේ. මේ සම්බන්ධයෙන් පහත නිරීක්ෂණ කරනු ලැබේ.

- i. 2016 හා 2017 වර්ෂවලදී දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සිට වෙනත් සත්වෝද්‍යානවලට සතුන් 29 දෙනෙකු මාරු කර ඇති බවත් එහිදී ඉහත මාර්ගෝපදේශයන්ට අනුකූලව කටයුතු කර නොමැති බවත් නිරීක්ෂණය විය.
- ii. 2017 සැප්තැම්බර් 17 හම්බන්තොට සඟරි උද්‍යානයෙන් හම්බාවත් දෙදෙනෙකු ගෙනවිත් දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ 8 වන කොටසට දමා ඇත. එම සතුන්ගෙන් එක් අයෙකු සැප්තැම්බර් 27 මියගොස් ඇති අතර ඔක්තෝබර් 28 අනෙක් සතා මිය ගොස් තිබුණි.

(ආ) දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සතුන් එක් එක් කොටස් (Section) වල කුඩුවලට නිතර මාරු කරන අවස්ථා පවතින අතර මේ මාරු කිරීම් පිළිබඳව පශු වෛද්‍ය අංශයට අවශ්‍ය පූර්ව දැනුවත් කිරීම් නොකරන අවස්ථාවන්ද වේ. ඒ අනුව එසේ සතුන් මාරු කිරීමේදී අදාළ දැනුවත් කිරීම් නොකිරීමෙන් සෞඛ්‍යාරක්ෂිත ක්‍රම අනුගමනය කිරීමට පශු වෛද්‍ය අංශයට අවශ්‍ය උපදෙස් දීමට හා අධීක්ෂණයට අවස්ථාව අහිමි වීම හා දැනුවත් කිරීමකින් තොරව එසේ මාරු කිරීම නිසා සතුන්ගේ සෞඛ්‍ය හා ආරක්ෂාවටද තර්ජනයක් විය හැකි බව පහත සඳහන් නිරීක්ෂණ මගින් පැහැදිලි වේ.

(i) 2016 ජූනි 15 වන දින 12 වන කොටසේ සිටි සුදු හංසයින් 3 ක් 2 වන කොටසට මාරුකර ඇති අතර 2 වන කොටසේ සිටි තාරාවූන් 17 ක් 5 වන කොටසට මාරු කර ඇත. මේ පිළිබඳව අදාළ පශු වෛද්‍ය විසින් දැනුවත්ව නොමැති බවත් එම නිසා අනුගමනය කළ යුතු සෞඛ්‍ය ආරක්ෂිත පිළිවෙත් පිළිබඳ උපදෙස් ලබාදීමට නොහැකි වූ බවත් දිනපොතේ පශු වෛද්‍යවරයාගේ සටහනින් පැහැදිලි වේ.

(ඇ) මහජනයා විසින් ගෙනවිත් භාරදුන් හා පරිසරයේ නිදහසේ සිටින අල්ලා ගත් සතුන්ද ප්‍රදර්ශනය සඳහා කුඩු වලට දමා ඇති අවස්ථාවන්ද නිරීක්ෂණය විය. මෙම සතුන් පිළිබඳ අතින් විස්තරයක් සත්වෝද්‍යානය සතු නොවන බැවින් එම සතුන් වෙනත් ස්ථානයක තබා නිරෝධායනය කර ගැටලුවක් නොමැත්තේ නම් පමණක් සත්වෝද්‍යානයට භාර ගත යුතුය. එසේ වුවද, දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය ඒ සඳහා සුදුසු ක්‍රමවේදයක් සකස් කරගෙන නොමැත.

3.2.2 සත්ව අරණ

මේ සම්බන්ධයෙන් නිරීක්ෂණ පහත පරිදි වේ.

(අ) සත්වෝද්‍යානය විසින් නිකුත් කර ඇති කාර්යය සංග්‍රහය අනුව සතුන් සිටින කුඩු හා අරණවල් හොඳින් පිරිසිදු කල යුතු අතර, එය සතුන්ගේ යහපැවැත්මට හේතු වේ. ලෙන් තිබෙන සතුන්ගේ කුඩු අධි පීඩන යන්ත්‍රයක් යොදා සේදිය යුතු අතර අරණවල තණකොළ කපා පිරිසිදු කල යුතුයි. එසේම වෛද්‍යවරුන්ගේ උපදෙස් පරිදි බිමට අලුතෙන් වැලි දැමිය යුතුය. මෙම තත්වයන් සත්වෝද්‍යානය තුළ පවත්වාගෙන යනු ලබන්නේද යන්න පිළිබඳව පරීක්ෂා කිරීමේදී ඒ සඳහා දක්වා ඇති අවධානය ප්‍රමාණවත් නොවන බව පහත දැක්වෙන කරුණු අනුව පැහැදිලි විය.

- I. 2016 ජනවාරි 01 රයිනෝසිරස්ගේ මලපහ නිසිලෙස ඉවත් නොකිරීම හේතුවෙන් ඒවා එක තැන රැඳී තිබීමෙන් ඒවා ආහාර සමග මිශ්‍ර වීමෙන් මාරාන්තික රෝගී තත්වයකට එම සතා ගොදුරු වී තිබුණි. පශු වෛද්‍ය නිර්දේශය අනුව මලපහ නිසිලෙස පිරිසිදු කල යුතු වුවද සත්ව භාරකරු නිතර වෙනස් වීම මත නිසිලෙස පිරිසිදු නොකරන බව පශු වෛද්‍ය විසින් පවසා තිබුණි.
- II. 2017 සැප්තැම්බර් 22 වන දින පශු වෛද්‍ය විසින්, රයිනෝ ගැහැණු සතාගේ මලපහ මාසයක කාලයක සිට පමණ එකතුවී ඇති බවත් ඒවා නිසිලෙස ඉවත් නොකිරීම සතුන්ගේ සෞඛ්‍ය සඳහාද තර්ජනයක් විය හැකි බවත් සඳහන් කර තිබුණි.
- III. 2016 මැයි 22 වලස් අරණ, විම්පන්සි අරණ නිසිලෙස සුද්ධ පවිත්‍ර කර නොමැති බව සහකාර අධ්‍යක්ෂ විසින්ද තහවුරු කර තිබුණි.
- IV. ශ්‍රේටා කුඩු සත්ව අරණ ප්‍රියජනක ලෙස සකස් කර නොමැති අතර කුඩු දිරාපත්ව ඇත. වතුර භාජනද පිරිසිදු කර නොතිබූ බව 2017 නොවැම්බර් 16 සහ 2018 ජනවාරි 18 දින වල දී කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය.

V. සත්වෝද්‍යානය තුළ හා සමහර සත්ව කුඩුවල පොකුණු දක්නට ලැබේ. 2017 දෙසැම්බර් 22, 30 සහ 2018 ජනවාරි 19 දින සිදු කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී සිංහ දූපතේ ඇති පොකුණ, ඔරං උටත් කුඩු තුළ ඇති වතුර පිරි වළ හා ලිමර් කුඩුව

වටා ඇති පොකුණ පිරිසිදු කර නොතිබුණු අතර කොළ පිරි, ජලය අවපැහැ ගැන්වී පැවති බව නිරීක්ෂණය විය.

VI. වලස් කුඩුව අසල ඇති කුඩා පොකුණේ කොළ පිරි ඇති අතර මදුරු කීටයන්ද සිටි බව 2018 ජනවාරි 12 දින භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය. ජලය අවපැහැ ගැන්වී තිබුණේ පොකුණ නිසිලෙස පිරිසිදු නොකිරීම හේතුවෙනි. මෙසේ නිසිලෙස පිරිසිදු නොකිරීමෙන් බෙංගු මදුරුවන්ද බෝවිය හැකිය.

VII. මැකෝ ගිරව් සිටින කුඩුවල දිය සෙවල බැදී ඇති අතර වතුර භාජන දිය සෙවලවලින් යුක්ත බව 2017 නොවැම්බර් 15 දින කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය.

VIII. 2017 වර්ෂයේ කුරුළු සංදර්ශනයට අදාළ දින පොත අනුව පශු වෛද්‍ය විසින් පෙබරවාරි 07 වන දින කුරුළු කුඩුවල තත්ත්වය සෞඛ්‍යයට හිතකර නොවන බවත් කුඩු නිසි ලෙස පිරිසිදුකර නොමැති බවත් සතුන්ගේ අපද්‍රව්‍ය නිසි ලෙස ඉවත්කර නොමැති බවටත්, සටහන් තබා තිබුණි.

(ආ) සතුන්ගේ ස්වභාවික හැසිරීම් රටාව සුරැකෙන අයුරින් සතුන් කුඩු කිරීම හෝ ස්ථානගත කිරීම සිදු විය යුතු අතර ප්‍රදර්ශනය සඳහා සපයා ඇති පරිසරයද ඊට අනුකූල විය යුතුය. මේ පිළිබඳ නිරීක්ෂණ පහත පරිදි වේ.

I. සත්වෝද්‍යාන හා මීන් මැදුරු පිළිබඳ සංගමය විසින් සිය සාමාජිකයන් විසින් පිළිපැදිය යුතු ආචාරධර්ම සහ සත්ව සුභසාධනය පිළිබඳව 2003 වර්ෂයේ නිකුත් කරන ලද ප්‍රකාශනයේ 3 වන ඡේදය වන සතුන් ප්‍රදර්ශනය කිරීමේ ප්‍රමිත අනුව සත්ව ප්‍රදර්ශන කුඩු සතුන්ට ස්වභාවික හැසිරීම් රටාවන් ප්‍රදර්ශනය කිරීමට හැකි ආකාරයට පිළියෙල කළ යුතු වුවද දෙහිවල ජාතික සත්වෝද්‍යානයේ සතුන් සඳහා පිළියෙල කර තිබෙන කුඩු විශාල ප්‍රමාණයක් සතුන්ගේ ස්වභාවික හැසිරීමට ප්‍රමාණවත් නොවන බව භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය. විස්තර පහත දැක්වේ.

සත්ව අංශයේ අංකය	සත්වයාගේ නම	සත්ව කුඩුවේ ප්‍රමාණය (අඩ්)			සතුන් ගණන
		දිග(අඩ්)	පළල(අඩ්)	උස(අඩ්)	
24	ගුවානකෝ	50	30	08	04
01	බකමුණා	15	10	10	09

II. ලෝක සත්වෝද්‍යාන හා මීන් මැදුරු පිළිබඳ සංගමය විසින් 2003 වර්ෂයේදී සාමාජිකයන් සඳහා නිකුත් කරන ලද ආචාර ධර්ම පද්ධතිය හා සත්ව සුභසාධනය සංග්‍රහයේ 3 වන ඡේදයේ සඳහන් වන ප්‍රදර්ශන ප්‍රමිත (Exhibit Standards) අනුව සතුන්ට ස්වභාවික හැසිරීම් සඳහා අවශ්‍ය පරිසරය සකස් කර දිය යුතුය. ඒ අනුව සතුන්ට ජීවත්වීමට සුදුසු වාසස්ථානයක් මෙන්ම සිය දිවිපෙවක තෘප්තිමත් අයුරින් පවත්වාගෙනයාම සඳහා සුදුසු පරිසරයක් තිබීමද ජීව විද්‍යාත්මක අවශ්‍යතාවයක් වේ. එසේ වුවත් අප විසින් පරීක්ෂාවට ලක්කරන ලද දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ ක්ෂීරපායී සතුන් වර්ග 22 කට හා පක්ෂීන් වර්ග 08 කට සහකරුවෙකු නොමැති බව නිරීක්ෂණය විය.

3.2.3 සතුන්ගේ ආරක්ෂාව හා නරඹන්නන්ගේ ආරක්ෂාව

සත්වෝද්‍යානය පවත්වාගෙන යාමේදී පැවතිය යුතු අත්‍යාවශ්‍ය සාධකයන් වන සතුන්ගේ ආරක්ෂාව හා නරඹන්නන්ගේ ආරක්ෂාව සම්බන්ධයෙන් නිරීක්ෂණ පහත පරිදි වේ.

(අ) ලෝක සත්වෝද්‍යාන හා මීන් මැදුරු පිළිබඳ සංගමය (World Association of Zoos and Aquariums) විසින් 2003 වර්ෂයේදී ඉදිරිපත් කරන ලද සත්ව සුභසාධනය සහ ආචාර ධර්ම පිළිබඳ සංග්‍රහයේ (WAZA Code of Ethics and Animal Welfare) 3 වන ඡේදයේ සතුන් ප්‍රදර්ශනය කිරීමේ ප්‍රමිත (exhibit standards) අනුව සතුන්ගේ ආරක්ෂාව සැලසෙන පරිදි සතුන් ප්‍රදර්ශනය කළ යුතු වේ. එසේ වුවත් සතුන් ප්‍රදර්ශනය සඳහා සකස් කර තිබූ කුඩුවල දිරාපත් වූ කොටස් සහ සතුන් විසින් විනාශ කළ ස්ථාන කඩිනමින් පිළිසකර කර නොතිබීම මත අවස්ථා 3 ක දී සතුන් අස්ථානගත වීම් ද අවස්ථා 5 ක දී විලෝපිකයන් විසින් කා දමා තිබීම ද අවස්ථා 6 ක දී සතුන්ට තුවාල සිදු වී තිබුණි. එම අස්ථානගත වූ සතුන්ට සිදුවූයේ කුමක්ද යන්න අනාවරණය කරගැනීමට දෙපාර්තමේන්තුව මේ දක්වා අපොහොසත් වී තිබුණි.

- (ආ) කුඩු දිරාපත්ව තිබීම සහ කුඩු අසල සත්ව භාරකරු රැදී නොසිටීම හේතුවෙන් සතුන්ගේ කුඩුවල ආරක්ෂාව පිළිබඳව සැහීමකට පත් විය නොහැකි අතරම සතුන් කුඩුවලින් පිටතට පැමිණි අවස්ථාවන්ද විය. 2016 මාර්තු 18 වන දින ලේන වදුරා කුඩුවේ දැලක් ගැලවීම හේතුවෙන් කුඩුවෙන් පිටතට පැමිණ පසුව අල්ලාගෙන තිබුණි. මෙම අවස්ථාවේදීද සත්ව භාරකරු කුඩුව අසල සිට නොමැති අතර වෙනත් කොටසක සේවකයෙකු විසින් සනා එළියට පැමිණ ඇති බව දන්වා තිබුණි.
- (ඇ) සිංහ දූපතේ තාප්පය ඉරිතැලී ඇති බව 2017 නොවැම්බර් 17 දින භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය කළද 2018 ජූනි 09 දක්වා එය පිළිසකර කර නොතිබුණි. මෙම තාප්පයට හේතු වී තරඹන්නන්, සිංහයන් නැරඹීම අනාරක්ෂිත බව විගණනයේදී නිරීක්ෂණය විය.

- (ඈ) 2016 ජූලි 8 දිනපොතේ දක්වා ඇති සටහන් අනුව නිදැල්ලේ සිටින කුරුල්ලන්ට තරඹන්නන්ගෙන් හිරිහැර සිදුවන බවට වාර්තා කර ඇත.

3.2.4 සතුන්ට ආහාර හා ජලය ලබාදීම

සත්වෝද්‍යානයේ වෙසෙන සතුන්ට පෝෂ්‍යදායී සමබර ආහාර වේලක් ලබා දිය යුතුවේ. ඒ අනුව එක් එක් සනාට එම සත්වයාගේ බර, වයස හා වෙනත් විශේෂ තත්ත්වයන් (උදා- ගර්භනී, රෝගී සතුන්) හඳුනාගෙන ආහාර වට්ටෝරුවක්, සුදුසුකම් ලත් පශු වෛද්‍යවරුන් විසින් සෑදිය යුතුයි. එමෙන්ම එම ආහාර වට්ටෝරුව සතුන්ගේ සිදුවන වෙනස්වීම් අනුවද අවශ්‍ය අවස්ථාවලදී සංශෝධනය කල යුතුය. මේ සම්බන්ධව නිරීක්ෂණ පහත පරිදි වේ.

- (අ) පශු වෛද්‍ය විසින් එක් එක් සනාට ආසන්නම ග්‍රෑම් ගණනට ආහාර නිර්දේශ කළද අරක්කැමියන් විසින් සිදුකරනු ලබන ආහාර පිළියෙල කිරීම පිළිබඳව නිරීක්ෂණය කිරීමේදී ආහාර කීරා, මැන නොබලා තම අත්දැකීම් හා පළපුරුද්ද මත අවශ්‍ය එළවළු, පළතුරු හා මස් වර්ග භාජනවලට දමා කුඩු වලට යවනු ලබයි. මෙම හේතුව නිසා වෛද්‍යවරයා විසින් නිර්දේශ කළ ආහාර ප්‍රමාණයම එම සනාට ලැබෙනවාද නොලැබෙනවාද යන්න විගණනයේදී තහවුරු කරගත නොහැකි විය.
- (ආ) සතුන්ට ආහාර ලබාදීමේදී පහසුවෙන් කෑමට හැකිවන පරිදි එම ආහාර ලබා නොදුන් අවස්ථාද නිරීක්ෂණය විය.

I. ජීරාග් සඳහා කොළ අතු ලබාදෙන විට කෑමට පහසු වන ලෙස උස් තැනකින් එල්ලිය යුතු වුවද 2016 මැයි මස 24 දින පොත් සටහන අනුව එසේ කර නොතිබූ බව සටහන් කර තිබුණි. 2017 නොවැම්බර් 17 වන දින කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී හා 2017 නොවැම්බර් 21 දින කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී කොළ අතු සනාට කෑමට පහසු වන ලෙස එල්ලා නොමැති බවද නිරීක්ෂණය විය.

II. 2017 නොවැම්බර් 17 කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී බුරුවන් හට කෑම දෙනු ලබන ස්ථානයද එම සතුන්ට කෑමට අපහසු වන උසකින් සකස් කර තිබූ බව නිරීක්ෂණය විය.

(ඇ) සැපයුම් අංශය විසින් ලබා දෙනු ලබන ආහාර අදාළ කුඩු ව ඉදිරියෙන් තැබීමෙන් අනතුරුව සත්ව භාරකරු ඒ අසල නොසිටීම හේතුවෙන් එම ආහාර නරඹන්නන් විසින් වෙනත් කුඩුවල සතුන්ට ලබාදීමට පෙළඹෙන අවස්ථාවන්ද විය. මෙය 2016 සැප්තැම්බර් 07 වන දින අංක 17, 18 වන කොටස්වල දිනපොත සටහන අනුව පැහැදිලි වේ.

(ඈ) සත්වෝද්‍යාන කාර්ය සංග්‍රහය අනුව උදෑසන ආහාරය පෙ.ව. 8.30 ට පෙර සැපයිය යුතු වුවත් එම වේලාවට ආහාර සපයා නොතිබීම නිතර නිතර නිරීක්ෂණය වන අතර බොහෝ සතුන්ට උදෑසන ආහාර පෙ. ව. 9.00 ත් පෙ.ව. 9.30 ත් අතර ලැබෙන බව භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය. ඊට අමතරව සත්ව භාරකරුවන් විසින්ද මේ ආහාර පිළිබඳව සටහන් තබා තිබුණි තව ද දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ 5 වන කොටසේ සතුන්ට ප්‍රමාද වී ආහාර ලැබෙන බව 2016 මැයි 24 වන දින දින පොතේ සටහන් මගින් පෙන්වා ඇත. තවද 2018 ජනවාරි, පෙබරවාරි සහ මාර්තු මාසයන්හි දී ප්‍රමාද වී ආහාර ලබාදීම් පිළිවෙලින් දින 09, 15 හා 10 ක් නිරීක්ෂණය වූ අතර මුළුතැන්ගෙයින් කුඩු වෙත ආහාර ප්‍රවාහනය සඳහා ආහාර ලබා දීම පෙරවරු 8.30 ට පසුව සිදු වී ඇති බවද වැඩි දුරටත් නිරීක්ෂණය විය.

(ඉ) අදාළ කොටස තුළ සත්ව භාරකරුවන් රැඳී නොසිටීමෙන් නරඹන්නන් විසින් සතුන්ට විවිධ කෑම වර්ග දැමීම නිරීක්ෂණය කළ හැකි විය. මේ හේතුව නිසා සතුන්ට හිතකර නොවන ආහාර ලැබීමෙන් එම සතුන්ගේ ශරීර සෞඛ්‍යයට හා පෝෂණ තත්ත්වයට අහිතකර ලෙස බලපෑ හැකිය. ඒ පිළිබඳ නිරීක්ෂණ පහත පරිදි විය.

I. කුරු හිපෝ කොටසේ සතුන් පුරුද්දක් ලෙස නරඹන්නන්ගෙන් කෑම ඉල්ලා සිටින අතර නරඹන්නන් විසින් කෑම ලබාදෙයි.

II. විම්පන්සින්ට ඔරං උටන්ට නරඹන්නන් විසින් අයිස්ක්‍රීම් හා වෙනත් ආහාර ලබාදීම.

III. වලස් කුඩුවට නරඹන්නන් විසින් බැලුම් ආදිය දමා ඇති අතර වලභා ඒවා කා ඇති බවත්, මලපහ සමඟ ඒවා පිට වී ඇති බවත් මෙය මාරාන්තික තත්වයක් දක්වා වර්ධනය විය හැකි බව පශු වෛද්‍ය විසින් 2016 ඔක්තෝබර් 04 දින දිනපොතේ සටහන් කර තිබුණි.

(ඊ) සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ සත්වෝද්‍යාන වල සතුන්ට අවශ්‍ය ආහාර සපයා ගැනීම සඳහා සැපයුම්කරුවන් තෝරාගැනීම සඳහා ඉදිරිපත් කරනු ලබන ලංසු ලේඛන අනුව කොස් අතු සහ මිශ්‍ර අතු සැපයීමේදී වියළි හා ඉදුණු කොළ නොමැති අළුත් කොළ අතු ඉපල් කෝටුවක විෂ්කම්භය අඟල් 01 ට වඩා විශාල නොවිය යුතු බව සඳහන් කර තිබුණි. එහෙත් ඉපල් කෝටුවල විෂ්කම්භය අඟල් 1 ½ - 2 ක් වන කොස් අතු සහ මිශ්‍ර අතු සපයා තිබූ බව නිරීක්ෂණය විය. මෙහිදී එම කොළ මිටි සත්වයින් ආහාරයට ගැනීමට පහසු ආකාරයට එල්ලීමට අවශ්‍ය ඉපල් කිහිපයක් පමණක් පැවතිය හැකි නමුත් ඊට වඩා වැඩි ප්‍රමාණයන් පැවති බව නිරීක්ෂණය විය. තවද, කොස් අතු එක් එක් සත්ව අංශ වෙත ප්‍රවාහනය සහ බර මැනීම සඳහා තරාදියට දැමීමට සැපයුම්කරුවන් විසින් මිටි බැඳීමේදී මිටිය මැදට කොළ රහිත කොස් අතු කැබලි දමා තිබූ බව 2018 අප්‍රේල් 05 හා 24 වන දින සිදුකරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය. මෙමගින් සත්ව අංශය වෙත ලබාදිය යුතු ආහාර ප්‍රමාණයෙන් විශාල කොටසක් අතු වල බර සඳහා වෙන්වන බැවින් සතාට අවශ්‍ය ආහාර ප්‍රමාණය නොලැබීම සහ විශාල මුදලක් ප්‍රමිතියෙන් තොර කොස් අතු වෙනුවෙන් ගෙවීම් කිරීමට සිදුවීම නිරීක්ෂණය විය. කොස් අතු මිනුම් කරන අවස්ථාව සඳහා ගබඩා අංශයේ නිලධාරියෙකු සහ පෝෂණ අංශයේ නිලධාරියෙකු සහභාගී වී තිබූ බවද භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය.

(උ) ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්ගේ 2016 සැප්තැම්බර් 17 දින සත්ව අංශ සඳහා සකස් කරන ලද කාර්ය සංග්‍රහයේ සඳහන් පරිදි වමාරා කන සතුන් (Ruminants) සඳහා ආහාර ලබාදීම ප.ව.3.30 ට පසු සිදුකළ යුතු බව සඳහන් වේ. සතුන්ට ආහාර සඳහා කොළ අතු බෙදාහැරීමේදී ඊට පසුදින උදෑසන ආහාර සඳහා සත්ව භාරකරුවන් විසින් කොළ අතු හා තණ කොළ කොටසක් රඳවා ගෙන මාර්ගය දෙපස තබා තිබූ බව නිරීක්ෂණය විය. එම එම කොළ අතු පසුදින සතුන්ට ආහාර සඳහා ලබා දෙන තෙක් ආරක්ෂිතව හා පිරිසිදුව තබා ගැනීමට සුදුසු වැඩ පිළිවෙලක් කළමණාකරණය විසින් සකස් කර නොතිබූ හෙයින් සතුන්ට නැවුම් පිරිසිදු ආහාර වේලක් ලබා දීමට හැකි අවස්ථාව මග හැරී යන බව නිරීක්ෂණය විය.

(ඌ) ආහාර මෙන්ම ජලයද සතෙකුගේ මූලික අවශ්‍යතාවයන් අතර වේ. එසේ වුවද, මෙම සතුන්ට අවශ්‍ය ජලය නොලැබෙන අවස්ථා පවතින බව නිරීක්ෂණය විය. විස්තර පහත දැක්වේ.

I. 15 වන කොටසේ ගිබන් සතෙකු ජලය නොමැතිව විජලන තත්වයට පත්ව මිය ගොස් ඇති බව පශු වෛද්‍ය විසින් 2017 සැප්තැම්බර් 17 වන දින සටහනක් තබා

ඇත. පැටවි කොටස සඳහා ප්‍රමාණවත් පරිදි බීමට ජලය ලබා නොදෙන බවද භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය.

II. අංක 05 කොටසේ විදේශීය කුරුළු උයනේ සිටි සිළු ගිරවුන් (Cocktial) දෙදෙනෙක් ආතතිය සහ විජලනය නිසා මැරී ඇති බව පශු වෛද්‍ය විසින් 2016 ජූලි 08 දින සටහන මගින් පෙන්වා දී ඇත.

(ඵ) 1995 අංක 35 දරණ මිනුම් ඒකක ප්‍රමිති සහ සේවා පනතේ 37 වන වගන්තිය යටතේ කිරන හෝ මනින උපකරණවල නිවැරදිතාවය මාස දොළහක කාල සීමාව තුළ පරීක්ෂකවරයෙකු විසින් සහතික කළ යුතු වුවද ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවට අයත් පින්තවල අලි අනාභාරයේ භාවිතා කරනු ලබන රවුම් දුනු තරාදි දෙකෙහි නිවැරදිතාවය 2017 සහ 2018 වර්ෂවලදී පරීක්ෂා කර නොතිබූ බව නිරීක්ෂණය විය.

3.2.5 සත්ව සෞඛ්‍ය

සත්වෝද්‍යාන තුළ වෙසෙන සතුන්ගේ සෞඛ්‍ය පිළිබඳව පශු වෛද්‍යවරුන් විසින් දිනපතා පරීක්ෂා කර අවශ්‍ය ප්‍රතිකාර ලබාදී සෞඛ්‍ය සම්පන්න සතුන් එකතුවක් තබා ගැනීමට ක්‍රියා කළ යුතුය. සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධන අරමුදල මගින් 2013 සිට 2017 දක්වා වසර 5 තුළ සත්ව ඖෂධ හා වෛද්‍ය උපකරණ සඳහා දරා තිබූ වියදම් පිළිබඳ විස්තර පහත දැක්වෙන අතර සත්වෝද්‍යානවල වෙසෙන සතුන්ගේ සෞඛ්‍ය සම්බන්ධයෙන් පහත නිරීක්ෂණ කරනු ලැබේ.

වර්ෂය	2013	2014	2015	2016	2017
ආදායම (රු)	727,149,211	911,518,926	1,038,323,207	1,098,522,091	999,126,643
සත්ව ඖෂධ හා වෛද්‍ය උපකරණ වියදම (රු)	4,858,775	7,360,308	7,503,587	8,016,962	8,412,991
ආදායමේ %	0.67	0.81	0.72	0.73	0.84

(අ) දෙහිවල ජාතික සත්වෝද්‍යානයේ කාණ්ඩ අංක 23 (Section 23) පැටවු අංශය ලෙස හඳුන්වන අතර සතුන්ට ප්‍රතිකාර කරන ගොඩනැගිල්ලේ ඉදිරි කොටස පැටවු අංශය ලෙස වෙන්කර තිබුණි. පැටවු අංශය තුළ පක්ෂීන්ගේ බිත්තර රක්කවා පැටවු ලබාගැනීම සඳහා උපකරණ දෙකක් පවතින අතර එම උපකරණ මගින් රක්කවා ලබාගන්නා පැටවුන් පෝෂණය කර ප්‍රදර්ශන සත්ව කුඩු වෙත මුදාහැරීම මෙම අංශය මගින් සිදුකරනු ලබයි. මව විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරනු ලබන පැටවුන්, මව මියගිය පැටවුන් හා බාහිර පාර්ශවයන් විසින් ලබාදෙන සත්ව පැටවුන් මෙම අංශය තුළ පෝෂණය කිරීම සිදුවේ. එසේ වුවත්, දිවා රාත්‍රී අධික අධීක්ෂණයක් පැවතිය යුතු මෙම අංශයේ පුහුණු සේවක පිරිසක් සේවය කළ යුතු වුවද විධිමත් පුහුණුවක් නොලද සේවක පිරිසක් සේවය කර ඇති බව විගණනයේදී නිරීක්ෂණය විය.

(ආ) සතුන්ට ප්‍රතිකාර කිරීමේදී පශු වෛද්‍යවරුන් විසින් සතුන් සමීපව පරීක්ෂාකර අදාළ ප්‍රතිකාර ලබාදීම සඳහා සතුන් කුඩුකර ගත යුතුය. අවශ්‍ය අවස්ථාවකදී සතාව පහසුවෙන් කුඩුකර ගැනීම සඳහා කුඩුකරණයක් (crush) අවශ්‍ය වන අතර එය සකස් කර සතා ඒ තුළින් ගමන් කරවීමෙන් එය සාමාන්‍යකරණය කළ යුතුය. ඉන් පසු පශු වෛද්‍යවරුන් හට අවශ්‍ය අවස්ථාවලදී සතුන් කුඩු කර පහසුවෙන් ප්‍රතිකාර කළ හැකි වේ. එහෙත් සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව සතු සත්වෝද්‍යානවල වෙසෙන සතුන් විශාල ප්‍රමාණයකට එවැනි

කුඩුකරණයන් සකස් කර නොතිබුණි. කුඩුකරණ සම්බන්ධයෙන් පහත සඳහන් ගැටලු පවතින බව නිරීක්ෂණය විය.

- I. කැලෑ අශ්වයන්, ග්‍රේට් කුඩු , ගුවානකෝ යන සතුන් සඳහා Crush ඉදිකර නොතිබීම.
- II. ලෙව්වේ කුඩුවේ කුඩුකරණ ඉදිකර තිබුණ ද එය ප්‍රමාණයෙන් විශාල වීම නිසා අවශ්‍යතාවයට අනුකූලව නොතිබීම.
- III. සේබල් ඇන්ටිලොප් සඳහා කුඩුකරණයක් ඉදිකර තිබුණ ද ඒ තුලින් ගමන් කිරීමට සතුන් හුරුකර නොතිබීම.
- IV. සතෙකුට අසනීප වූ පසුව ප්‍රතිකාර කිරීම සඳහා කුඩුකරණයක් ඉදිකිරීමට පටන්ගැනීම නිසා ඒ සඳහා කාලය ගතවීම සහ සනා හුරුකර ගැනීමට නොහැකි වීම.

(ඇ) අසනීප වූ සතුන්ට ප්‍රතිකාර කිරීම, සතුන්ට කිණිතුලු බෙහෙත් ඉසීම වැනි කටයුතුවලදී සතුන්ට ආරක්ෂා සහිතව එම කටයුතු සිදුකර ගැනීමට නොහැකි වී තිබීම සහ සතුන්ගේ හා කාර්ය මණ්ඩල ජීවිත අවධානමට ලක්වීම, සතුන්ට තුවාල සිදුවීම් නිරීක්ෂණය වූ අතර එවැනි අවස්ථා කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

- I. රයිනෝ ගැහැණු සතා 2017 මැයි මස අසනීප වී සිටි අවස්ථාවේ නිසියාකාර කුඩු කරණයක් නොමැති වීම මත නිසිලෙස ප්‍රතිකාර කල නොහැකි බව දන්වා ඇති අතර තුවාලයට නිසි ප්‍රතිකාර ලබා නොදීමෙන් තුවාලය නරක අතට හැරීමේ අවධානමක් ඇති විය හැකි බව පශු වෛද්‍ය විසින් 2017 ජූනි 03 වන දින පෙන්වා දී ඇත. මෙම සතා සාමාන්‍යයෙන් ගමන් කරන මාර්ගයේ නිසි ලෙස නව කුඩුවක් ඉදිකරන ලෙස ජූනි 05 පශු වෛද්‍ය විසින් දන්වා තිබුණ ද එය ඉදිකර තිබුණේ ජූනි 11 දින වීම.
- II. 2017 ජනවාරි 3 වන දින දුඹුරු වලහා හොදින් පරීක්ෂාකර බැලීම සඳහා කුඩුකරණයන් අවශ්‍ය වන බව පශු වෛද්‍යවරුන් දන්වා ඇති අතර එය ජනවාරි 9 වන දින සදා නිම කර දී ඇත. එහෙත් මෙම සතා එය තුල හිර කර ගැනීමට අපහසු බව දන්වා ඇති අතර සතා දැගලීම නිසා ප්‍රතිකාර කිරීම අපහසු බව පශු වෛද්‍යවරුන් දන්වා ඇත.
- III. පින්තවල සත්වෝද්‍යානයේ බුරුවා, මුවා, පෝනියා, මී මින්නා යන සතුන් සඳහා නිසි ලෙස සකස් කල කුඩුකරණ නොමැති බව නිරීක්ෂණය වූ අතර ගෝනා වෙනුවෙන් ඉදිකර තිබූ සත්ව කුඩුව තුල කුඩුකරණයක් තිබුණ ද එය ඉතා දුර්වල තත්වයක පැවතුණි.
- IV. පින්තවල අලි අනාඨාගාරයේ වෙසෙන සතුන්ට බෙහෙත් කිරීම සඳහා පහසුවෙන් වෙනස් කරගත හැකි කුඩුකරණයන් (adjustable crush) අවශ්‍ය වුවද එසේ නොමැති වීමෙන් වෛද්‍යවරුන් සහ සේවකයන් අවධානම් සහිතව රෝගී සතුන්ට ප්‍රතිකාර කරනු ලබන බව නිරීක්ෂණය විය.
- V. කුරුල්ලන්ට ප්‍රතිකාර කිරීමට, පණු බෙහෙත් ලබා දීමට, මුඛ මාර්ගයෙන් බෙහෙත් ලබා දීම සඳහා කුරුල්ලන් ඇල්ලීමට දැළක් (Catcher) අදාල අංශ සතුව නොපැවතීම නිසා කුරුල්ලන් සඳහා නියමිත වේලාවට සැලසුම් කළ පරිදි පණු බෙහෙත් ලබා

දීමට නොහැකි වූ බව පශු වෛද්‍යවරයා 2017 අගෝස්තු 25 දින දිනපොත් සටහනේ වාර්තා කර තිබුණි.

(ඇ) ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව සතු සත්වෝද්‍යානවල වෙසෙන සතුන්ගෙන් 328 දෙනෙකු 2016 හා 2017 වර්ෂ දෙක තුළ දී මියගොස් තිබුණි. නියුමෝනියාව, ආතතිය, සතුන් අතර ගැටුම්, විලෝපිකයන් විසින් කා දමා තිබීම වැනි හේතූන් මත සතුන් 77 ක් මිය ගොස් තිබූ අතර මෙය සමස්ථ මරණ සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 23 ක් විය.

3.2.6 සෙවණ කළමනාකරණය

මේ සම්බන්ධ නිරීක්ෂණ පහත පරිදි වේ.

(අ) සෑම සතෙකුටම අවිචේත, වැස්සෙන් ආරක්ෂා වීමට අවශ්‍ය ආවරණයක් සත්වෝද්‍යානය විසින් ලබාදීම සුදුසු වේ. එය කැලෑවේදී සතුන් අවි වැසි වලින් ආරක්ෂා වීමට ඔවුන්ට අවශ්‍ය ලෙස උපක්‍රම භාවිත කළ හැකි වුවත් සත්වෝද්‍යානයක වෙසෙන සතුන්ට එසේ කළ නොහැකි නිසා ඔවුන්ට වැස්සෙන් නොතෙමී සිටීමට සහ අවිචේත අවශ්‍ය වේලාවට ආරක්ෂා වීමට අවශ්‍ය සෙවන කළමනාකරණය සත්වෝද්‍යානය විසින් සකසා දිය යුතුය. එහෙත් එසේ නොතිබූ අවස්ථාද පහත පරිදි නිරීක්ෂණය විය.

I. 17 වන කොටසේ වහලයේ පොල් අතු දිරාපත්ව තිබූ අතර සත්වෝද්‍යානය විසින් පොල් අතු සොයා එය සෙවිලි කිරීමට කටයුතු නොකර තාවකාලිකව ඉටි කොළ ගසා තිබූ බව 2017 ජූනි 23 දින සටහනින් පැහැදිලි වේ. එසේම 2017 දෙසැම්බර් 22 දින කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී ද මේ බව තහවුරු විය.

II. තුවාල වී සිටි වොලබ් සතාගේ තුවාලය සුව කර ගැනීමට අපහසු බවත් වහලය තෙමෙන බැවින් අවම වශයෙන් කෑම හෝ නොතෙමී ලබාදිය නොහැකි බවත් සත්ව භාරකරුවන් විසින් නඩත්තු කරනු ලබන දින පොත මගින් 2017 ජූනි 23 දින දන්වා ඇත. එම සතා අසනීපයෙන් මියගොස් ඇතිබව 2017 ජූලි 8 දින සටහන් අනුව නිරීක්ෂණය විය.

III. 5 වන කොටසේ සිටින සතුන්ට හිරු එළියෙන් ආවරණය වී සිටීමටත් ආහාර හා ජල බඳුන් තබන තැන් අවිචේත වැස්සෙන් ආරක්ෂා වීමටත් ආවරණයන් නොමැති බව පශු වෛද්‍යවරයා විසින් ද 2016 ජූලි 14 දින දන්වා ඇත.

- IV. 5 වන කොටසේ සිටින සතුන්ගේ ආහාර බඳුන් වැස්සෙන් තෙත්ව පවතින බවත් පෙසන්ට සතුන්ට වැස්සෙන් ආරක්ෂා වීමට ආවරණයක් නොමැති බවත් සත්ව භාරකරුවන් විසින් නඩත්තු කරනු ලබන දින පොත මගින් 2016 අගෝස්තු 08 දින දන්වා තිබුණි.
- V. රයිනෝ අරණේ සත්වයින් සඳහා අවිච්ඡි වලින් ආරක්ෂා වීමට අවිච්ඡි ආවරණයක් නොතිබූ අතර මෙය 2016 අගෝස්තු 10 දින සටහනින්ද තහවුරු විය.
- VI. 2016 අප්‍රේල් 28 වන දින උපත ලද 5 වන කොටසේ සිටි පෝරු කෑදැන්නා පැටවා මියගොස් සිටි බව සහ එම සතා අධික ලෙස තෙමී සිටි බව 2016 මැයි 20 දිනපොත් සටහනේ දන්වා ඇත.

(ආ) යකඩ බට හා දැල් භාවිතා කර ඉදිකරන ලද වැටවල් වලින් වෙන් කල වෙන වෙනම භූමි ප්‍රදේශයන් තුළ පිත්තවල සත්වෝද්‍යානයේ මුඛ අරණ ඉදි කර තිබුණි. එකම කුලයකට අයත් ගෝනා, ඕලු මුවා, තිත් මුවා, ගෝන මුවා හා මී මින්නා යන සතුන් 61 ක් මුඛ අරණ තුළ ප්‍රදර්ශනය කරන බව 2018 මැයි 15 දින භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය. මෙම සත්ව අරණ තුළ ජීවත්වන සතුන් සඳහා ස්වභාවික ගස් සහිත පරිසර තත්ත්වයක් ලබා දී තිබුණි. සතුන්ට වැසි සහිත අවස්ථාවලදී සහ සෙවන සඳහා රැදී සිටීමට ස්වභාවික ද්‍රව්‍ය යොදා ගනිමින් සෙවන ඉදිකර තිබුණි. එහෙත් මෙම සත්ව අරණ තුළ ඉදිකර තිබෙන ආරක්ෂක කුඩු දහවල් කාලයේදී වසා තබා තිබෙන බව නිරීක්ෂණය විය. මේ නිසා වැසි අවස්ථාවලදී සහ සතුන්ට බිය ඇතිවන අවස්ථාවලදී සතුන්ට ආරක්ෂක කුඩුවට ඇතුල් විය නොහැකි බව නිරීක්ෂණය විය. මේ නිසා,

- I. තුවාල සහිතව සිටින සතුන්ගේ තුවාල කපුටන් කෙටීම නිසා සුව වීමට විශාල කාලයක් ගතවීම.
- II. සතුන්ගේ ජීවිතවලට තර්ජනයක් වීම.
- III. තෙමීම හේතුවෙන් නිවුමෝනියාව වැළඳී මිමින්නන් 11 දෙනෙකු මියගොස් තිබීම.

3.2.7 සතුන් පිළිබඳ කෙරෙන පර්යේෂණ

ලෝක සත්වෝද්‍යාන හා මිත්මැදුරු සංගමය සිය සාමාජිකයන් විසින් පිළිපැදිය යුතු ආචාරධර්ම සහ සත්ව සුභසාධනය පිළිබඳව 2003 වර්ෂයේ නිකුත් කරන ලද ප්‍රකාශනයේ 9 වන අනු කාණ්ඩය අනුව සත්වෝද්‍යානවල සතුන් පිළිබඳ පර්යේෂණ කටයුතු සිදු කළ යුතු අතර එම පර්යේෂණවල ප්‍රතිඵල සංගමයේ සාමාජිකයන් අතර බෙදාහැරිය යුතු වේ. සතුන් ප්‍රදර්ශනය කිරීමේ ආකෘති නිර්මාණය, සතුන්ගේ හැසිරීම, කළමනාකරන භාවිතයන්, සතුන්ගේ පෝෂණය, පශු පාලනය, වෛද්‍ය ක්‍රියාමාර්ග, සතුන්ගේ උපත් සිදුකිරීමේ උපක්‍රම පිළිබඳව පර්යේෂණ සිදුකිරීම මගින් සත්ව සුභසාධනය සඳහා වැඩි දායකත්වයක් ලබාදිය හැකි බව සඳහන් කර තිබුණි.

ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පිළියෙල කර තිබූ 2016-2020 දක්වා වසර 5 ක සංවර්ධන සැලැස්මෙහි 3.3.4 ඡේදය අනුව දෙහිවල සහ පිත්තවල සත්වෝද්‍යාන, හම්බන්තොට සඟරි උද්‍යානය, පිත්තවල අලි අනාථාගාරය ආදී සත්වෝද්‍යානවල එම පර්යේෂණ සිදුකිරීමට සැලසුම් කර තිබුණ ද පර්යේෂණ කටයුතු සඳහා අනුමැතිය සහ අවශ්‍ය උපදෙස් ලබාදීමට විධිමත් පර්යේෂණ කමිටුවක් පත්කර නොතිබුණි. 2018 මාර්තු 31 දක්වා පර්යේෂණ කටයුතු ආරම්භ කර නොතිබුණි.

3.2.8 අලිඥාතව්‍යයේ සුභසාධනය

මේ සම්බන්ධ නිරීක්ෂණ පහත පරිදි වේ.

(අ) දෙපාර්තමේන්තුව සතු දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය, පින්තවල අලි අනාථාගාරය, රිදියගම සඟරි උද්‍යානය යන මෙහෙයුම් ඒකක වල අලි ඥාතව්‍ය ප්‍රදර්ශනය කරනු ලබන අතර නාරම්බැද්ද නිරෝධායන මධ්‍යස්ථානයේ රෝගී අලි ඥාතව්‍ය ප්‍රතිකාර කරනු ලබයි. 2018 ජූනි 01 දිනට මෙම සියලු මෙහෙයුම් ඒකකවල අලි ඥාතව්‍ය 109 ක් සිටින බව නිරීක්ෂණය විය. විස්තර පහත දැක්වේ.

සත්වෝද්‍යානයේ නම	අලි ඥාතව්‍ය සංඛ්‍යාව		
	ගැහැණු සතුන්	පිරිමි සතුන්	මුළු සතුන් සංඛ්‍යාව
දෙහිවල	06	01	07
පින්තවල අලි අනාථාගාර	45	36	81
සඟරි උද්‍යානය	03	04	07
නාරම්බැද්ද නිරෝධායන මධ්‍යස්ථානය			07
මුළු එකතුව			102

(ආ) හම්බන්තොට රිදියගම සඟරි උද්‍යානය සම්බන්ධයෙන් පහත කරුණු නිරීක්ෂණය කරනු ලැබේ.

- I. 2017 වර්ෂයේ දී ලෝක සත්ව කලාපය, අලි කලාපය යන සත්ව කලාප දෙකක සතුන් සඳහා ආහාර සැපයුම්වල හිඟ ප්‍රමාණයන් වාර්තා වී තිබූ අතර 2017 වර්ෂයේ දෙසැම්බර් 01 සිට 08 දක්වා කාල සීමාව තුළ අඛණ්ඩව ඇණවුම් කළ සමස්ථ ආහාර ප්‍රමාණය කිලෝග්‍රෑම් 11,664 ක් වූ අතර සපයා තිබූ ප්‍රමාණය කිලෝග්‍රෑම් 8,805 ක් වූයෙන් අඩුවෙන් සැපයූ ප්‍රමාණය කිලෝග්‍රෑම් 2,859 ක් විය. අඩුවෙන් සැපයූ ආහාර ප්‍රමාණය සපයා ගැනීම සඳහා විකල්ප ක්‍රමයක් අනුගමනය කර නොතිබූ බවත්, සතුන්ට අඩු ආහාරයන් සැපයීමෙන් අවශ්‍ය පෝෂණය නොලැබෙන බවත් නිරීක්ෂණය විය.
- II. අලි ඥාතව්‍ය දෛනිකව ආහාර සැපයීමේදී පශු වෛද්‍ය විසින් සතුන්ගේ පෝෂණ අවශ්‍යතා පරිදි ආහාර වට්ටෝරු සකස් කර, ආහාර ලබා ගන්නා අතර ඒ සඳහා බාහිර සැපයුම්කරුවන් තෝරාගනු ලැබේ. වට්ටෝරු ලේඛනයට අනුව දිනකට ආහාර වර්ග 06 ක් පමණ ඇණවුම් කරනු ලබන අතර එසේ වුවත් විගණන පරීක්ෂණයට අනුව දිනකට වට්ටෝරුවේ සඳහන් ආහාර වර්ග 5-2 දක්වා ප්‍රමාණයක් සැපයීම් නොකර ඇති බව නිරීක්ෂණය කරනු ලැබේ. 2018 ජනවාරි සිට අප්‍රේල් මාසය දක්වා මාස 04 ක කාලය තුළ වට්ටෝරුවේ සඳහන් ආහාර දින 75 සිට දින 22 කාලයක් සැපයීම් නොකර තිබුණි. ඒ අනුව සතුන්ට අවශ්‍ය පෝෂණ මට්ටම ලැබෙන බවට විගණනයේදී තහවුරු නොවුණි.

(ඇ) සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ අලි ඥාතව්‍ය ස්ථානගත කර සිටින ප්‍රධාන ස්ථානයක් ලෙස පින්තවල අලි අනාථාගාරය හැඳින්විය හැකි අතර දැනට එහි සතුන් 88 ක සංඛ්‍යාවක් සිටී. මෙහි අලි ඥාතව්‍ය ආහාර ලබාදීම සම්බන්ධ ගැටලු පහත පරිදි නිරීක්ෂණය විය.

- I. මරේ ඊ ආච්චරි සහ සුසාන් කේ මිකෝටාගේ අලිත්ගේ ජීව විද්‍යාව, ඖෂධ සහ සැත්කම් සම්බන්ධ ග්‍රන්ථයෙහි 5 වන පරිච්ඡේදය අනුව අලිත්ට ආහාර ලබා දීමේදී ආහාර මුත්‍රා හා මලපහ සමඟ මිශ්‍ර නොවන සේ උස් ස්ථානයක තැබිය යුතුය.

එසේම සාමාන්‍යයෙන් අලියෙකුට තම බර ප්‍රමාණයෙන් සියයට 9 ක ප්‍රමාණයකට සරිලන සේ ආහාර ලබා දිය යුතුය. අලි මඩුවක අලින් කිහිපදෙනෙකු ආසන්නව බැඳ ආහාර මැනීමකින් තොරව ලබාදීම සිදුවන බැවින් එක් එක් සතාට අවශ්‍ය ආහාර ප්‍රමාණය නොලැබෙන බවත් ආහාර මලපහ සහ මුත්‍රා සමඟ මිශ්‍රව තිබූ බව නිරීක්ෂණය විය.

- III. සත්වෝද්‍යානය සිටින අලින්ට කෑම ලබාදීමේදී එසේ බර අනුව කෑම ලබාදී නැති බව නිරීක්ෂණය විය.
- IV. දෛනික ආහාර සපයාගැනීමේදී සමහර කොළ අතු වර්ග සමහර කාලවලදී හිග වීම. අධික හිරු රශ්මිය ඇති කාලවලදී සතුන්ගේ ආහාර වියලී යාම.
- V. අලි ඇතුන් සඳහා ආහාර ලබා දීමේදී වරින් වර ඒවා ලබාදීම යෝග්‍ය වුවද අලි ඇතුන් 88 දෙනෙකු සඳහා එසේ ලබාදීමට ප්‍රමාණවත් සේවක පිරිසක් නොමැති වීම නිසා එසේ නොකිරීම.

(ඇ) මරේ ඊ ආවුලර් සහ සුසාන් කේ මිකෝටාගේ අලින්ගේ ජීව විද්‍යාව, ඖෂධ සහ සැත්කම් සම්බන්ධ ග්‍රන්ථයෙහි 5 වන පරිච්ඡේදය අනුව සාමාන්‍යයෙන් අලියෙකුට දිනකට වතුර ලීටර් 200 ක් පමණක් අවශ්‍යවන අතර ජලය බීම සඳහා පොළව මට්ටමේ සිට අඩි 2 ක් පමණ උසකින් ජල බඳුන සැකසිය යුතුවේ. එසේම එය එකවරකදී හොඳින් පුරවා ගත හැකි වන පරිදි ලීටර 7.6 ක පමණ ධාරිතාවයකින් යුක්ත විය යුතුවේ. තවද එය තප්පර 30 ක කාලයකදී ස්වයංක්‍රීයව පිරෙන සේ සකස් කළ යුතු වේ. එසේ වුවත් දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ වෙසෙන අලින් සඳහා ඉදිකර තිබූ බඳුන් ස්වයංක්‍රීයව පිරෙන සේ සකස් කර නොතිබුණි.

(ඉ) අලි ඇතුන්ගේ සෞඛ්‍ය තත්ත්වය නිසි පරිදි පවත්වාගෙන යාම ඉතා වැදගත් වන අතර ඒ පිළිබඳ විස්තර පහත පරිදි වේ.

- I. 2018 මැයි 16 වන දින වන විට පින්තවල අලි අනාථාගාරයේ සිටි අලි ඇතුන්ගෙන් 5 දෙනෙකුට පමණ ක්ෂය රෝගය වැළඳී තිබුණද එම සතුන් නාරම්බැද්ද මධ්‍යස්ථානය වෙත ගෙන ඒමට ඉඩ පහසුකම් නොමැති වීමෙන් එම අලි ඇතුන් නිරෝගි සතුන් අතරම සිටීමෙන් අනික් සතුන්ටද රෝගය බෝවීමේ අවධානමක් පැවතුණි.
- II. උසාවි නියෝග මත පිටතින් පැමිණෙන අලින් නිරෝධායනය කිරීමට නිරෝධායන මධ්‍යස්ථානයේ ඉඩකඩ නොමැති වීම හේතුවෙන් එම අලි සත්වෝද්‍යානය සතු අලින් සමඟ මිශ්‍ර වීමෙන් සත්වෝද්‍යානය සතු අලින්ට ලෙඩ රෝග බෝ වීමේ අවධානමක්ද පවතී.
- III. ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සත්වෝද්‍යානය සතු අලින්ට ප්‍රතිකාර කිරීම සඳහා ඇතැම් අවස්ථාවලදී ආයුර්වේද වෛද්‍යවරයෙකුගේ සහාය ලබා ගන්නා අතර මෙම වෛද්‍යවරයා නිසි දිනට නොපැමිණීම හා බෙහෙත් නොලැබීම නිසා ප්‍රතිකාර අතර මග නැවතී නැවත ආරම්භ වන අවස්ථා නිරීක්ෂණය වන අතර මෙය අදාළ සත්වයාගේ යහපැවැත්ම සම්බන්ධයෙන් අහිතකර ලෙස බලපා ඇති බව නිරීක්ෂණය කරනු ලැබේ.
- IV. දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සිටින අලින් බොහෝ විට එක් ස්ථානයක රඳවා සිටින අතර අප විසින් කළ විගණනයේදී බන්දුල අලියා 2016 හා 2017 වර්ෂ දෙකෙහිමද බේමා, දේවි, නාමලී යන ඇතින්නන් 2017 වර්ෂයේදී පාදවල ආබාධවලින් පෙළී

තිබේ. දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ අලින් සම්බන්ධව කළ පරීක්ෂාවේ දී පාද රැකවරණය සම්බන්ධයෙන් විධිමත් වැඩසටහනක් (footcare programme) නොමැති බව නිරීක්ෂණය විය.

3.2.9 ස්වභාවික හැසිරීම් රටාව හා පරිසරය
මේ සම්බන්ධ නිරීක්ෂණ පහත පරිදිය.

- (අ) පින්තවල අලි අනාථාගාරයේ සතුන්ට නිදහසේ සිටීමට අක්කර 15ක් පමණ වෙන්කර තිබුණද, මද කිපුණ හා හීලෑ නොවූ අලි ගැට ගසා තැබීම හේතුවෙන් අනෙක් අලින්ට නිදහසේ සිටීමට හැකි බිම් ප්‍රමාණය අක්කර 9ක් පමණ වන බව 2018 මැයි 16 වන දින කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී නිරීක්ෂණය විය.
- (ආ) පින්තවල අලි අනාථාගාරයේ සිටින අලින්ගෙන් 19 දෙනෙකු අධිකරණ නියෝග මත රඳවා සිටින අලින් වේ. මෙම අලින් හීලෑ නොවූ හා සැර අලින් වන නිසා අලි අනාථාගාරයේ සිටින ඇත්ගොව්වන් 77 දෙනාගෙන් වැඩි පිරිසක් මෙම අලින් රැකබලා ගැනීමට යෙදවීමට සිදුව තිබේ. මේ හේතුවෙන් පින්තවල අලි අනාථාගාරය සතු අලින්ගේ සුභ සාධන කටයුතුවලට ප්‍රමුඛතාවය දීම අඩුවීම හේතුවෙන් එම සතුන්ගේ සෞඛ්‍ය , පෝෂණය හා නිදහස කෙරේ එමගින් අහිතකර බලපෑම් ඇතිවිය හැක.
- (ඇ) පින්තවල අලි අනාථාගාරයේ ඉදිකිරීම් හා උසාවි නියෝග මත රඳවා සිටින අලින් නිසා අලින්ට නිදහසේ සිටීමට ඇති භූමිය සීමා වී තිබේ. එමෙන්ම අලි රංචුවේ සාමකාමීව සිටින අලින්ගේ වර්ෂා රටාවන් මේ නිසා වෙනස් වීමෙන් කලහාකාරි ලෙස හැසිරී පහරදීම් සිදුකර ගැනීමද සිදුව ඇත.
- (ඈ) අධිකරණයෙන් ලබා දෙන මෙවැනි අලි, හීලෑ නොමැති, සැර අලින් වීම නිසා ව්‍යායාම සඳහා ඇවිදීමට, නෑවීම සඳහා ගඟට ගෙන යාමට නොහැකිවීමෙන් එම සතාගේ සෞඛ්‍යයට එමගින් අහිතකර බලපෑම් ඇති විය හැකිය. එමෙන්ම මෙම අලින්ට නිදහසේ සිටීමට ඇති ඉඩකඩ සීමා වීම, අහිඞ්න අවශ්‍යතාවයන් නොලැබීම, එකම ස්ථානයක දීර්ඝ කාලයක් බැඳ දමා තිබීම හේතුවෙන් සත්ව හිංසනයක්ද සිදුවන බව නිරීක්ෂණය වේ.

3.2.10 දෙහිවල ජාතික සත්වෝද්‍යානය රාත්‍රී කාලයේ නරඹන්නන් සඳහා විවෘතව තැබීම

නරඹන්නන් සඳහා දිවා කාලයේ විවෘතව පවතින සත්වෝද්‍යානයේ සත්ව අංශ වලින් කොටසක් රාත්‍රී 10 දක්වා විවෘතව තැබීම 2017 සැප්තැම්බර් මස සිට ආරම්භ කර තිබුණි. දෙහිවල ජාතික සත්වෝද්‍යානය රාත්‍රී කාලයේ විවෘත කිරීම මඟින් පහත අරමුණු ඉටුකර ගැනීමට බලාපොරොත්තු වී ඇත.

- දිවා කාලයේ කාර්යබහුල මහජනයාට රාත්‍රී කාලයේ විවේකය, විනෝදය ලබාදීම මඟින් ආතතිය අඩුකර ගැනීම.
- නිශ්චල සතුන්ගේ වර්ෂා නිරීක්ෂණය කිරීම.
- විදේශීය නරඹන්නන් මඟින් විදේශ විනිමය ඉපයීම.

මේ පිළිබඳ නිරීක්ෂණ පහත පරිදිය.

- (අ) සෑම සිකුරාදා, සෙනසුරාදා හා ඉරිදා දිනවලම රාත්‍රී 10 දක්වා සත්වෝද්‍යානය විවෘත කර තැබීම කරනු ලබන අතර එසේ කිරීමට අමාත්‍යාංශ අනුමැතිය හෝ වෙනත් ලිඛිත අනුමැතියක් ලබාගෙන නොතිබුණි.

- (ආ) රාත්‍රී ප්‍රදර්ශන මාර්ගෝපදේශ සිතියම අනුව සත්වෝද්‍යානයේ අංශ 07 කට අයත් බෙන්ගාල ව්‍යාජ්‍යයා, අප්‍රිකානු සිංහයා, ශ්‍රී ලංකාවේ දිවියා, වලහා, හඳුන්දිවියා, අලියා, මුවා, ගෝනා ඇතුළු සතුන් වර්ග 21 ක්, මීන් මැදුර, උරග උයන සහ කෞතුකාගාරය ප්‍රදර්ශනය සඳහා රාත්‍රී කාලයේ විවෘතව පවතින බව නිරීක්ෂණය විය.
- (ඇ) රාත්‍රී කාලයේ සත්වෝද්‍යානය ආලෝක කිරීම සඳහා භාවිතා කර තිබූ විදුලි බුබුළු තරඹන්නන් සඳහා ආලෝකය සැපයීමට සුදුසු වුවද එමගින් සත්ව අරණ වෙත ආලෝකය පැතිරීම සහ සත්වෝද්‍යානය නැරඹීමට පැමිණෙන තරඹන්නන් සඳහා උපදෙස් මාලාවක් නිකුත් කර නොතිබීම නිසා අදුරු ස්ථානවල සැඟ වී සිටින සතුන් සොයා ගැනීම අරමුණු කර නිකුත් වන විදුලි පන්දම් එළි සහ ජංගම දුරකථන එළි මගින් සතුන්ගේ ස්වභාවික හැසිරීමට බාධා සිදුවන බව නිරීක්ෂණය වේ.
- (ඈ) රාත්‍රී කාලයේ සත්වෝද්‍යානයට පැමිණෙන තරඹන්නන් සඳහා නැරඹිය හැකි ස්ථාන සඳහන් කරමින් සිතියමක් සකස් කර තිබුණද එය සෑම තරඹන්නකු සඳහාම ලබාදීම සහ තරඹන්නන් දැනුවත් කිරීම සඳහා ක්‍රමවේදයක් සකස් කර නොතිබීම නිසා සත්වෝද්‍යානයේ නැරඹිය හැකි සතුන් වර්ග පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබාගැනීමේ අවස්ථාව අහිමි වී තිබේ.
- (ඉ) රාත්‍රී කාලයේ තරඹන්නන් සඳහා නීති රීති හඳුන්වා දී නොතිබීම සහ ඊට අවනත නොවන අය සඳහා ලැබිය හැකි දඩුවම් පිළිබඳ සඳහන් කර නොමැති බැවින් තරඹන්නන්ගෙන් සතුන්ට හිරිහැර සිදුවීමේ ඉඩකඩ පවතින බව හා ඒවා වළක්වාලීමට ප්‍රමාණවත් සත්වභාරකරුවන් ප්‍රමාණයක් එක් එක් සත්ව අරණ සඳහා යොදවා නොමැති බව නිරීක්ෂණය විය.
- (ඊ) එමෙන්ම රාත්‍රී කාලයේ සතුන්ගේ නම් සඳහන් පුවරු ප්‍රදර්ශනය නොවීම සහ එක් එක් සත්ව අරණ පිළිබඳ තරඹන්නන් දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක නොවීම නිසා සත්වෝද්‍යානය තරඹන්නන් සඳහා විවෘත කිරීමේ අපේක්ෂිත අරමුණ ඉටු නොවන බව නිරීක්ෂණය විය.
- (උ) සත්වෝද්‍යානයේ කාණ්ඩ අංක 8 ට අයත් සතුන් වන මී මින්නා, දඩු ලේනා, රතු මුගටියා යන සතුන් ප්‍රදර්ශනය කරන කුඩු ආසන්නයේ රාත්‍රී කාලයේ හැසිරෙන කොළ දිවියා, හඳුන් දිවියා, දියබල්ලා ආදී සතුන්ගේ කුඩු පිහිටා තිබේ. රාත්‍රී තරඹන්නන් සඳහා සකස් කළ ගමන් මාර්ගය පැස්බරා, සීබ්‍රා, ගුවානකෝ යන සතුන් ආවරණය වන පරිදි පිහිටා තිබීම හා රාත්‍රී ප්‍රදර්ශනය සඳහා යොදා ගන්නා සතුන් අනෙකුත් සතුන්ගෙන් වෙන්කර ප්‍රදර්ශනය කිරීම සඳහා ක්‍රමවේදයන් සකස් කර නොතිබීම මත සතුන් නැරඹීමට පැමිණෙන තරඹන්නන් අනෙකුත් සතුන් සඳහාද විදුලි ආලෝක ධාරා නිකුත් කිරීම, ශබ්ද ඇතිකිරීම ආදිය නිසා සතුන් බියට පත්විය හැකි බව නිරීක්ෂණය විය.
- (ඌ) ගෝනපොල සත්ව ආහාර ගොවිපොළ
 දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සතුන්ට නැවුම්, පෝෂ්‍යදායී, ගුණාත්මක ආහාර ලබාදීමේ අරමුණින් 1997 වර්ෂයේදී ආරම්භ කළ සත්ව ආහාර ගොවිපොළ අක්කර 15 ක භූමි ප්‍රමාණයකින් යුක්ත වේ. 2016 සිට 2018 දක්වා වසර තුනක කාලය තුළ ගෝනපොල ගොවිපොළ මගින් දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයට සපයන ලද ආහාර පිළිබඳව සහ සතුන්ගේ සුභසාධනය පිළිබඳව 2018 ඔක්තෝම්බර් 26 දින කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී කරන ලද නිරීක්ෂණයන් පහත පරිදි වේ.
  - (i) දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයට අවශ්‍ය ආහාර වර්ග 28 ක් ගෝනපොල ගොවිපල මගින් සපයා තිබුණද තණකොළ, කංකුං සහ උක්ගස් යන ආහාර වර්ග හැරුණු විට අනෙකුත් ආහාර වලින් සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයක් විගණන කාලපරිච්ඡේදයන්ට අදාළව ගෝනපොල ගොවිපල මගින් සපයා ගැනීමට අපොහොසත් වී තිබුණි.

- (ii) දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය සඳහා 2018 ජනවාරි සිට ඔක්තෝබර් දක්වා කාල සීමාව තුළ තැඹිලි පරිභෝජනය ගෙඩි 6611 ක් බව නිරීක්ෂණය විය. එසේ වුවත් 2017 වර්ෂයේ ගොවිපලේ නිෂ්පාදිත තැඹිලි ප්‍රමාණය හා 2018 ඔක්තෝබර් 26 දින ගොවිපලේ කරන ලද භෞතික පරීක්ෂාවේදී තැඹිලි ගස් 73 ක ගෙඩි 5300 ක ප්‍රමාණය ගැන සැලකීමේදී සත්වෝද්‍යානයේ ඉහත කාලය තුළ සැපයුම්කරුවන්ගෙන් ලබාගත් තැඹිලි ගෙඩි 5428 හා රු.81,420 ක මුදල ගොවිපලට සිදු වූ පාඩුවක් ලෙස නිරීක්ෂණය කරනු ලබයි.
- (iii) වගා කටයුතු සඳහා අවශ්‍ය ජලය ලබාගැනීමට ගොවිපොළ භූමියෙහි ඉදිකර තිබෙන වගා ලිඳ දීර්ඝ කාලයක සිට ශුද්ධ පවිත්‍ර කර ප්‍රතිසංස්කරණය කර නොතිබූ අතර එමඟින් ලබාගත හැකි ජලය ප්‍රමාණය අඩු වී තිබුණි. මේ නිසා
  - බඩුසරයක් යොදවා අසල පිහිටි ගල් වලකින් ජලය ලබාගැනීමට සිදුවීම.
  - බඩුසරය ධාවනය කිරීම සඳහා ගොවිපොළේ බලපත්‍ර සහිත ස්ථීර රියදුරෙකු නොමැති වීම හේතුවෙන් ගොවිපොළේ වෙනත් සේවකයෙකු යොදවා ගැනීමට සිදුවීම හා එය අනතුරුදායක තත්ත්වයක් වීම.
- (iv) දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සතුන්ට නැවුම්, පෝෂ්‍යදායී, ගුණාත්මක ආහාර ලබාදීම සඳහා බාහිර සැපයුම්කරුවන්ගෙන් ආහාර වැඩි ප්‍රමාණයක් මිල දී ගැනීම වෙනුවට වගාකරන ආහාර ප්‍රමාණය වැඩි කළ යුතු වුවද ආයතනය විසින් 2016 සිට 2020 කාල සීමාව සඳහා සකස් කර තිබූ සංයුක්ත සැලැස්ම තුළ ගෝනපොල ගොවිපොළ සංවර්ධනය කිරීම හෝ වෙනත් විකල්ප සත්ව ආහාර වගා කිරීම පිළිබඳව අවධානය යොමුකර නොතිබුණි.
- (v) ගොවිපොළ භූමියෙහි වර්ග 10 කට අයත් සතුන් 281 ක් සිටි අතර වර්ග අඩි 132 කට ආසන්න ප්‍රමාණයක කුඩා කුඩුවක පරවියන් 130 ක් රඳවා තිබෙන අතර කුඩුව ඉතා අපිරිසිදු තත්ත්වයේ පවතින බව නිරීක්ෂණය විය.
- (vi) සතුන්ගේ ඇතැම් ඖෂධ ශීතකරණයක් තුළ ගබඩා කර තැබීම අවශ්‍ය බව පශු වෛද්‍යවරුන් විසින් පෙන්වා දී තිබුණත් එම ඖෂධ ගබඩා කර තැබීම සඳහා ගොවිපොල වෙත ශීතකරණයක් නොතිබුණි.

3.3 සේවක සුභසාධනය

සත්වෝද්‍යානයක සතුන් ආරක්ෂිතව තබාගැනීම, ප්‍රදර්ශනය කිරීම, සතුන් සංරක්ෂණය, සතුන් සඳහා ප්‍රතිකාර ලබාදීම, සතුන්ට වාසස්ථාන සැපයීම හා සතුන්ට ආහාර පාන ලබාදීම ආදී කාර්යයන් සඳහා විශාල සේවක පිරිසක් දායක වේ. සත්ව භාරකරුවන් සහ පශු වෛද්‍යවරුන් දෛනික රාජකාරිවලදී වැඩිම කාලයක් සතුන් සමඟ කටයුතු කරන කාර්ය මණ්ඩලයට අයත්වේ. ඔවුන්ට ආරක්ෂිතව හා තෘප්තිමත්ව එම කාර්යයන් කිරීම සඳහා අවශ්‍ය උපකරණ ලබාදීම, එම උපකරණ නඩත්තු කිරීම සහ අවශ්‍යතාවය මත අවස්ථානුකූලව ඒවා ලබාදීමද සිදුකල යුතුව තිබේ. සත්වෝද්‍යානවල කාර්ය මණ්ඩලය සඳහා ලබාදී තිබූ සුභසාධන පහසුකම් පිළිබඳ පරීක්ෂාවේදී පහත කරුණු නිරීක්ෂණය විය.

3.3.1 සේවකයින්ට සිදුවන අනතුරු

දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සිටින ශ්‍රේෂ්ඨ කුඩු, ගුවානකෝ, බුරුලා වැනි සතුන්ගේ කුඩු පිරිසිදු කිරීමේදී එම සතුන් එම ස්ථානයේම වෙන් කොට රඳවා පිරිසිදු කිරීම යෝග්‍ය වුවත් එසේ කිරීම සඳහා පහසුකම් නොමැතිවීම හේතුවෙන් සතුන් කුඩු තුළ සිටියදීම සේවකයන් විසින් පිරිසිදු කිරීම් කරනු ලබයි. මෙය සේවකයන් අනතුරු වලට ලක් වීමට මෙන්ම ජීවිත අවධානම් වලට ලක් වීම සඳහා හේතු විය හැකි බව නිරීක්ෂණය කරනු ලැබේ.

3.3.2 සේවකයින්ට ඇති විය හැකි ආපදාමය තත්ත්වයන්

අලි මඩු පිරිසිදු කිරීම සඳහා අලින් බැඳ තැබීමට වෙනම ස්ථානයක් නොමැතිවීම හේතුවෙන් නාරම්බැද්ද නිරෝධායන මධ්‍යස්ථානයේ අලි මඩුව තුළ බැඳ දමා සිටියදීම සේවකයින් විසින් පිරිසිදු කිරීම් කරනු ලබන අතර මෙය ඉතා අනතුරුදායක තත්ත්වයකි.

3.3.3 සේවකයින්ට අවශ්‍ය මාර්ගෝපදේශ

සත්ව අරණ පිරිසිදු කිරීමේදී සත්ව භාරකරුවන් විසින් ආරක්ෂාව සඳහා අනුගමනය කල යුතු ක්‍රියාමාර්ග මොනවාද යන්න පිළිබඳ මාර්ගෝපදේශ සංග්‍රහයේ සඳහන් කර නොතිබුණි. මෙහිදී සත්ව භාරකරුවන් විසින් කුඩු පිරිසිදු කරන තෙක් සතුන් රඳවා තැබිය හැකි ස්ථානයහි රැඳවීමෙන් තොරව කුඩුවෙන් පිටතට ගෙන, ආරක්ෂිත උපකරණ භාවිතා කිරීමකින් තොරව පිරිසිදු කිරීම සිදුකිරීම නිසා සත්ව භාරකරුවන්ට තුවාල සිදුවූ අවස්ථා පහත පරිදි නිරීක්ෂණය විය.

(අ) 2017 වර්ෂයේ කුරුහිපෝ අරණ තුල සේවය කරනු ලැබූ සත්ව භාරකරුවන් අත කුරුහිපෝ විසින් සපා කා තිබීම.

(ආ) බකමුණන්ගේ කුඩුව පිරිසිදු කිරීමේදී සත්ව භාරකරුවන්ට තුවාල සිදුකර තිබීම.

3.3.4 අකර්මන්‍ය තත්ත්වයට පත්වන සේවකයින්ගේ පවුල්වල සුබසාධනය

සත්වෝද්‍යානයේ සේවකයන් රාජකාරියේ යෙදී සිටියදී සිදුවන හදිසි අනතුරු හේතුවෙන් රෝහල්ගත වීමකින් ඔහුට හා ඔවුන්ගේ පවුල්වලට සිදුවන ආර්ථික අපහසුතාවයන් සහ අතිරේක වියදම් පියවාගැනීමට ප්‍රතිලාභ ගෙවීමේ ක්‍රමයක් සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභ සාධන අරමුදල මගින් ක්‍රියාත්මක කර තිබේ. 2013 ජනවාරි 15 දිනැති දෙපාර්තමේන්තු නියෝග 2013/02 අනුව රාජකාරියේ යෙදී සිටියදී සිදුවන හදිසි අනතුරු සඳහා නිලධාරියෙකුගේ මරණයකදී රු. 250,000 දක්වාද, පූර්ණ ආබාධ තත්වයකට පත්වීමේ දී රු.250,000 දක්වා සහ සඳා අර්ධ ආබාධිත තත්වයකට පත්වීමේදී රු.150,000 ක් ද රෝහලක නැවතී ප්‍රතිකාර ලබාගත යුතු තත්වයක දී රු.10,000 සිට රු.50,000 දක්වා වන්දි ගෙවීමට තීරණය කර තිබුණද එම වන්දි මුදල් කාලීනව සංශෝධනය වී නොමැති බව නිරීක්ෂණය විය.

3.3.5 පුහුණුවීම්

WAZA සංගමයේ මාර්ගෝපදේශ සහ ආචාර ධර්ම පද්ධතියේ සඳහන් කරුණු අනුව සතුන් සමඟ සම්පව කටයුතු කරනු ලබන සියලු කාර්යමණ්ඩලයක් මනා ලෙස පුහුණුව ලත් කාර්ය මණ්ඩලයක් විය යුතුය. ඔවුන් රෝගාබාධ, තුවාල, ආතතිය වැනි සතුන්ගේ සලකුණු හඳුනාගැනීමට හැකියාවකින් සමන්විත විය යුතුවේ. එමෙන්ම සතුන් පළා යාමකදී , පහරදීමකදී වැනි හදිසි තත්ත්වයකදී ක්‍රියාකළ යුතු ආකාරය පිළිබඳව පුහුණුව ලත් පිරිසක් වීම සත්ව සුබ සාධන කටයුතු මනා ලෙස පවත්වාගෙන යාමට වැදගත් වේ. එසේ වුවත් සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ කාර්ය සංග්‍රහය තුළ සතුන් සම්බන්ධව සෘජුවම කටයුතු කරනු ලබන සත්ව භාරකරුවන් සත්ව පාලකවරුන් වැනි කාර්ය මණ්ඩලය සඳහා ඉහත ක්ෂේත්‍රයන්හි ප්‍රවීණතාවයක් ඇති වන පරිදි පුහුණුවීම් ලබාදීම සම්බන්ධව ක්‍රමවේදයක් සඳහන් නොවීමෙන් අදාළ සේවකයන්ට එවැනි පුහුණුවක් නොලැබෙන බව විගණනයේදී තහවුරු කරගත නොහැකි විය.

3.4 පොදු නිරීක්ෂණයන්

3.4.1 දින පොත්වල සටහන් පවත්වාගෙනයාම

සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පිළියෙල කර ඇති කාර්ය සංග්‍රහය ප්‍රකාරව සතුන් පිළිබඳ දෛනිකව දිනපොත්වල සටහන් තැබිය යුතු වේ. සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව එක් එක් සත්ව අංශවල ඵදිනෙදා කාර්යයන් හා සිදුවීම් සටහන් කිරීම සඳහා දිනපොතක් භාවිතා කරනු ලබයි. එම දිනපොතේ සත්ව භාරකරු, සහකාර පාලක,සහකාර අධ්‍යක්ෂ, නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ, අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්, පශු වෛද්‍යවරුන් යන සියලු දෙනාම සටහන් තබනු ලබයි. එසේ වුවත් පොත නඩත්තුව සම්බන්ධයෙන්

නිසි පාලනයක් නොමැති අතර නීතිපතා සටහන් තැබීම් මෙන්ම වෙනත් අධීක්ෂණ නිලධාරියෙකුගේ නිසි අධීක්ෂණයට යටත් වී නොමැති අවස්ථා ද පවතින බව නිරීක්ෂණය විය.

3.4.2 පැටවුන් බෝකිරීම

සත්වෝද්‍යානවල ප්‍රදර්ශනය සඳහා අවශ්‍ය වන පක්ෂීන්ගේ අවශ්‍යතාවය හඳුනාගෙන එම අවශ්‍යතාවය අනුව පක්ෂීන් බිහිකරගැනීම සඳහා විධිමත් වැඩපිළිවෙලක් ආයතනය සතුව නොමැති බව නිරීක්ෂණය විය. දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය, සෆාර් උද්‍යානය හා ගෝනපොළ ගොවිපොලෙහි ප්‍රදර්ශනය කරනු ලබන හා ඇතිකරනු ලබන පක්ෂීන්ගෙන් වාර්ෂිකව විශාල බිත්තර ප්‍රමාණයක් පැටවු අංශය වෙත ලැබී තිබුණද එම බිත්තරවලින් සැලකිය යුතු උපත් ප්‍රමාණයක් බිහිකර ගැනීමටත් ඉපදුන පක්ෂීන් ආරක්ෂා කර ගැනීමටත් අපොහොසත් වී තිබූ බව 2016 හා 2017 වර්ෂවල සත්ව දිනපොත් තුළ වාර්තා කර තිබූ තොරතුරු අනුව නිරීක්ෂණය විය. විස්තර ඇමුණුම 01 හි දැක්වේ.

- (අ) 2017 වර්ෂයේ සත්ව තොරතුරු ඇතුළත් දින පොතෙහි සටහන් අනුව පැස්බරා, මොණරා ,බැන්ටම් සහ පෙසන්ට් බිත්තර 22 ක් පමණක් ලැබී තිබුණු අතර එම බිත්තර රක්කනය(Incubator) තුළ තැබූ බව හෝ පැටවුන් බිහි වූ බවට වාර්තා නොතිබුණි.
- (ආ) පැටවකු බිහි කර ගැනීම සඳහා බිත්තර රක්කනයක පවත්වාගත යුතු උෂ්ණත්වය 98 °f ක් පමණ විය යුතු වේ. එසේ වුවත් දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ පක්ෂීන්ගේ බිත්තර රක්කනය උෂ්ණත්වය 106 F⁰ ලෙස සටහන්ව තිබූ බව 2016 මාර්තු 31 දින දිනපොතේ සටහන මගින් තහවුරු වේ. බිත්තර රක්කනයේ උෂ්ණත්වය වෙනස්වීම මත බිත්තර විශාල ප්‍රමාණයක් නරක් වන බව 2016 අගෝස්තු 09 දින, දින පොතෙහි සටහන් තබා තිබුණි. බිත්තර රක්කනය අළුත්වැඩියා කළද එමගින් බිහිවන පැටවුන් ප්‍රමාණය ඉතා අඩු බව නිරීක්ෂණය වේ.

3.4.3 සත්ව සුඛසාධන අරමුදලේ ආදායම්

ජාතික සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්ගේ 2018 අප්‍රේල් 20 දිනැති BA / BE / 2017 / 01 ලිපිය හා 2018 මැයි 22 දිනැති හා අංක BA / BE / 2017 / 01 ලිපිය අනුව 2013 සිට 2017 දක්වා වර්ෂ 5ක කාල සීමාව තුළ සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුඛසාධන අරමුදලේ ආදායම්, වියදම්, භාණ්ඩාගාරයට ප්‍රේෂණය කිරීම් හා වියදම් සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තු බැංකු ගිණුමට මාරු කිරීම් පිළිබඳ විස්තර පහත දැක්වේ.

වර්ෂය	මුළු ලැබීම් (රු.)	මුළු වියදම (රු.)	සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුඛසාධන අරමුදල මගින් භාණ්ඩාගාරය වෙත ප්‍රේෂණය කිරීම (රු.)	දෙපාර්තමේන්තුවේ බැංකු ගිණුමට මාරු කිරීම් (රු.)	වෙනස (රු.)
2013	727,149,211	628,235,541	145,839	99,000,000	(232,169)
2014	911,518,926	798,621,864	59,416,514	65,000,000	(11,519,452)
2015	1,038,323,207	620,503,849	51,525,401	230,000,000	136,293,957
2016	1,098,522,091	586,501,652	106,444,969	395,000,000	10,575,470
2017	999,126,643	642,788,820	100,132,560	277,000,000	(20,794,737)
එකතුව	4,774,640,078	3,276,651,726	317,665,283	1,066,000,000	114,323,069

මේ පිළිබඳ නිරීක්ෂණ පහත පරිදිය.

(අ) 2013 සිට 2017 දක්වා වසර 5ක කාල සීමාව තුළ සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන අරමුදලෙන් (ගිණුම් අංක 0007042658) ලැබුණු රු.4,774,640,078 මුදලින් සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන අරමුදලේ වියදම් සහ මාරුකිරීම් අඩු කළ පසු රු.114,323,069 ක ආනතාවයක් පවතින බව නිරීක්ෂණය විය. මෙම වෙනසට හේතු සත්වෝද්‍යාන අධ්‍යක්ෂක ජනරාල්ගේ 2018 මැයි 22 දිනැති BA / BE / 2017 / 01 දිනැති ලිපිය අනුව පහත පරිදි වේ.

- I. අයවැය ඇස්තමේන්තුවට අදාළ ප්‍රාග්ධන වියදම් සංවර්ධන අරමුදලේ මුදල් මගින් දරා මුදල් මාරු නොකර වියදම පමණක් අයවැය ඇස්තමේන්තුවට මාරු කිරීම.
- II. සංවර්ධන අරමුදලේ ප්‍රාග්ධන වියදම් අයවැය ඇස්තමේන්තුවේ මුදල් මගින් දරා මුදල් මාරු නොකර වියදම පමණක් සංවර්ධන අරමුදලට මාරු කිරීම.
- III. සංවර්ධන අරමුදලට අදාළව පොදු තැන්පත් ගිණුමට මුදල් ලැබීම් හා මුදල් ගෙවීම් ආදායම් හා වියදම් ගණනය කිරීමට ඇතුළත් නොකිරීම.

(ආ) සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ අයවැය ඇස්තමේන්තුවේ වියදම් දැරීම සඳහා සත්ව සුභ සාධන අරමුදලේ පවත්නා මුදල් අවශ්‍ය ප්‍රමාණයට මාරු කිරීමට අනුමැතිය භාණ්ඩාගාර මෙහෙයුම් දෙපාර්තමේන්තුව විසින් 2012 දෙසැම්බර් 10 දින සිට ලබා දී තිබුණි. ඒ අනුව 2017 දෙසැම්බර් 31 දිනට සත්ව සුභ සාධන අරමුදලට සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවෙන් ලැබිය යුතු මුදල රු.2,710,959,560 කි.

04. නිර්දේශ

4.1 ආහාර හා ජලය

4.1.1 සෑම සතෙකුටම නියමිත ප්‍රමාණයට හා නියමිත වේලාවට ආහාර ලබා දීම සහ වගකිව යුතු නිලධාරියෙකු විසින් අදාළ ක්‍රියාවලිය අධීක්ෂණය කිරීම.(3.2.4 – (ඇ), (ඈ), (ඉ), (ඊ), (උ), (ඌ))

4.1.2 සතුන්ට පහසුවෙන් ආහාර කෑමට හැකිවන පරිදි හා අනෙකුත් බාහිර සතුන්ගෙන් ආහාර ආරක්ෂා වන අයුරින් ආහාර තැබීම.(3.2.4-(ආ)(I),(II))

4.1.3 අලින්ට සහ ඇතුන්ට කෑම ලබා දීමේදී ඒවා ඔවුන්ගේ මලමුත්‍රා සමඟ මිශ්‍ර නොවී ලබා ගත හැකි වන පරිදි සුදුසු උසකින් තැබීම.(3.2.8. -(ඇ)(I))

4.1.4 කොළ අතු ආහාරයට ගන්නා සතුන් සඳහා වෛද්‍යවරුන් විසින් සකසන ලද ආහාර වට්ටෝරුව අනුව සැපයුම්කරුවන් නියමිත පරිදි සැපයීම් නොකරන ලද අවස්ථාවන්හිදී විකල්ප ආහාර ලබාදීමේ ක්‍රමවේදයක් ස්ථාපිත කිරීම. (3.2.8 – (ආ)(I)(II))

4.1.5 දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සිටින අලින් ඇතුළු සෑම සතෙක් සඳහාම අවශ්‍ය අවස්ථා වලදී පානය සඳහා ප්‍රමාණවත් පරිදි ජලය සැපයීම සඳහා ක්‍රමවත් වැඩපිළිවෙලක් සැකසීම. (3.2.8-(ඈ))

4.2 සෞඛ්‍ය

4.2.1 සතුන්ට නිසි ලෙස ප්‍රතිකාර කිරීමට හා අවශ්‍ය අවස්ථාවන්හිදී පරීක්ෂා කිරීමටත් කුඩු පිරිසිදු කරන අවස්ථාවලදී සේවකයින්ගේ ආරක්ෂාව සැලසෙන ලෙසත් සතුන් කුඩු කිරීමට හැකිවන පරිදි සත්ව කුඩු සඳහා කුඩුකරණයන් (Crush) ඉදිකිරීම. (3.2.5- (ආ))

4.2.2 අලින්ගේ පාද රැකවරණය සම්බන්ධයෙන් වැඩ සටහනක් සකස් කිරීම සහ ඒ අනුව ප්‍රතිකාර වැඩසටහන් පවත්වාගෙන යාම.(3.2.8 – (ඉ)(IV))

- 4.2.3 දෙහිවල සත්වෝද්‍යානය සඳහා නිරෝධායන පහසුකම් ඇතිකිරීම සහ එක් අංශයකින් / කුඩුවකින් තවත් අංශයකට / කුඩුවකට සතුන් මාරු කිරීමේදී පශු වෛද්‍යවරු දැනුවත් කර එය සිදු කිරීම.(3.2.1-(අ),(ආ),(ඇ))
- 4.2.4 සත්වෝද්‍යානයක සිට තවත් සත්වෝද්‍යානයකට සතුන් ප්‍රවාහනය කිරීමේදී එම සතාට අදාළ කෑම වට්ටෝරු සහ සෞඛ්‍ය සටහන් වාර්තා ආදී සියළුම තොරතුරු අදාළ සත්වෝද්‍යානයට ලබා දීම හා සතුන්ට අපහසුතාවයකින් හා ආතතියෙන් තොරව ප්‍රවාහනයට අදාළ ඉඩ ප්‍රස්ථා සැලසීම. (3.2.1 –(අ))
- 4.2.5 පිටතින් පැමිණෙන අලි ඇතුන් නිරෝධායනය කිරීමට සහ රෝගී අලි ඇතුන්ට ප්‍රතිකාර කිරීමට නාරම්බැද්ද නිරෝධායන ඒකකයේ පහසුකම් පුළුල් කිරීම.(3.2.8 – (ඉ) (I)(II))
- 4.2.6 පැටවු අංශයේ කටයුතු සඳහා පුහුණු සේවක පිරිසක් යෙදවීම. (3.2.5 (අ))
- 4.3 සතුන් සිටින කුඩු , අරණුවල් හා පොකුණු පිරිසිදුව තබා ගැනීම හා එය අධීක්ෂණය කර වාර්තා තබාගැනීමට හැකි වන අයුරින් ක්‍රමවත් වැඩපිළිවෙලක් සැකසීම.(3.2.2- (අ))
- 4.4 සත්වෝද්‍යානවල සිටින සෑම සතෙක් සඳහාම අවශ්‍ය අවස්ථාවලදී අවිච්ඡිද්‍යා හා වැස්සෙන් ආරක්ෂා කිරීමට හා ආහාර බඳුන් නොතෙමී තබා ගැනීමට හැකිවන පරිදි ආවරණ සැකසීම. (3.2.6 (අ))
- 4.5 පාරිසරික නීති
- 4.5.1 දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයෙන් හා පිත්තවල අලි අනාථාගාරයෙන් පිටකරන අපද්‍රව්‍ය සහිත ජලය බැහැර කිරීමට පාරිසරික නීතිරීතිවලට අනුකූල වන පරිදි ක්‍රමවේදයක් සකසා ක්‍රියාත්මක කිරීම. (3.1.6 –(අ), (ආ)(ඇ))
- 4.5.2 සත්වෝද්‍යානයේ කුණුරොඩු, අපද්‍රව්‍ය, සතුන්ගේ මෘත ගරිර පිළිස්සීමෙන් නිකුත් කරන වායුවේහි අහිතකර වායු සංසටක පවතීද යන්න පරීක්ෂා කිරීමේ ක්‍රමවේදයක් සකස් කර ගැනීම. (3.1.6 –(ඇ))
- 4.5.3 හෂ්මකයෙහි අදාළ අපද්‍රව්‍යයන් පිළිස්සීමේදී නියමිත උෂ්ණත්වය යටතේ එය සිදු කිරීම හා එම කාර්යය වගකිව යුතු නිලධාරියෙකු විසින් අධීක්ෂණය කිරීම. (3.1.6 (ඇ)(I))
- 4.6 දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ වෙසෙන සහකරුවෙකු නොමැති සතුන් සඳහා අවශ්‍ය සහකරුවන් ලබා දීමට පියවර ගැනීම. (3.2.2 – (ආ)(II))
- 4.7 දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සත්ව කුඩු සතුන්ට අවශ්‍ය පරිදි ප්‍රමාණවත් ඉඩකඩ සහිතව හා ප්‍රියජනක ලෙස සැකසීම හා දිරාගිය කුඩු වෙනුවට නව කුඩු සැකසීම මගින් සතුන්ගේ ආරක්ෂාව හා නරඹන්නන්ගේ ආරක්ෂාව තහවුරු කිරීම. (3.2.3 – (අ)(ආ))
- 4.8 සත්වෝද්‍යාන පනත මගින් සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ පාලනයට යටත් කර නැති පිත්තවල සත්වෝද්‍යානය සහ සඟරි උද්‍යානය සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුවේ පාලනයට යටත් වන ලෙස සහ සත්ව හා සේවක සුභසාධනය යන්න අර්ථ ගන්වමින් 1982 අංක 41 දරන ජාතික සත්ව උද්‍යාන පනත සංශෝධනය කිරීමට අවශ්‍ය පියවර ගැනීම. (3.1.1, 3.1.2, 3.1.3)
- 4.9 උසාවි නියෝග මත පිත්තවල අලි අනාථාගාරයේ රඳවා සිටින අලි ඇතුන් අදාළ ආයතන වෙත හාරදීමට අවශ්‍ය පියවර කඩිනමින් ගැනීම. (3.2.9 (ආ),(ඇ)(ඈ))
- 4.10 සත්ව සංරක්ෂණය, අභිජනනය, සත්ව හැසිරීම් හා සතුන් සම්බන්ධ අදාළ පර්යේෂණ කිරීමට පියවර ගැනීම. (3.2.7)

- 4.11 සතුන්ගේ දෛනික වර්ගයන් වාර්තා කිරීම සඳහා හඳුන්වා දී ඇති දින පොත්වල දෛනික සටහන් ඇතුළත් කර යාවත්කාලීනව පවත්වාගෙන යාම. (3.4.1)
- 4.12 සත්වෝද්‍යානයේ සිටින සතුන් සමග කටයුතු කරන නිලධාරීන්ට , පශු වෛද්‍යවරුන්ට ,සත්ව පාලක වරුන්ට සහ සත්ව භාරකරුවන්ට තම කාර්යයන් ආරක්ෂා සහිතව වඩාත් හොඳින් ඉටු කිරීමට අවශ්‍ය පුහුණු වීම් ලබා දීම. (3.3.1 ,3.3.3 ,3.3.5)
- 4.13 සතුන්ගේ හා නරඹන්නන්ගේ ආරක්ෂාව සඳහාත් නරඹන්නන්ගෙන් සතුන්ට සිදුවන හානිදායක ක්‍රියාවන් වැළැක්වීමටත්, සේවකයන්ගේ කාර්යභාරය නිසිලෙස ඉටු වන්නේද යන්න අධීක්ෂණය කිරීමටත් සත්ව කුඩු අසල හා අත්‍යවශ්‍ය ස්ථානවල CCTV කැමරා පද්ධතියක් සවි කිරීම. (3.2.4 – (ඉ))
- 4.14 සත්වෝද්‍යාන සඳහා සතුන්ගේ සහ සේවකයින්ගේ සියළු සුභසාධන කටයුතු ආවරණය වන සේ විස්තරාත්මක සහ නිශ්චිත මාර්ගෝපදේශ සංග්‍රහයක් සකස්කර යාවත්කාලීන කර පවත්වාගෙන යාම. (3.1.5)
- 4.15 සේවකයන් සඳහා ප්‍රමාණවත් වූ රක්ෂණ ආවරණයක් ලබාදීම. (3.3.4)
- 4.16 සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධන අරමුදලට අදාල ආදායම් හා වියදම් නිවැරදිව හඳුනාගෙන නිවැරදිව ගිණුම්ගත කිරීම හා සත්වෝද්‍යාන සංවර්ධන හා සුභසාධක අරමුදලේ පවතින අරමුදල් තවදුරටත් ඉටු කළ යුතු සත්ව සුභසාධන කටයුතු සඳහා යෙදවීමට කටයුතු කිරීම. (3.4.3)
- 4.17 දෙහිවල සත්වෝද්‍යානයේ සතුන් සඳහා වර්ෂය පුරා නැවුම් ආහාර ලබාදීමට හා භූමියෙන් උපරිම ප්‍රයෝජන ලබා ගත හැකි වන සේ ගෝනපොල ගොවිපළ සඳහා ආහාර වගා කිරීමේ සැලැස්මක් සකස් කොට වගා කටයුතු සිදු කිරීම සහ එම කටයුතු මනා ලෙස පවත්වා ගෙන යාමට අවශ්‍ය ජල පහසුකම් හා අනිකුත් උපකරණ අවශ්‍යතාවයන් සැපයීම. (3.2.10 (ඌ))
- 4.18 ගෝනපොල ගොවිපලෙහි වෙසෙන පරෙවියන් සඳහා ප්‍රමාණවත් ඉඩකඩ සහිත කුඩුවක් සැකසීම සහ එය පිරිසිදුව පවත්වා ගැනීමට අවශ්‍ය පියවර ගැනීම. (3.2.10 (ඌ) (v))

5. නිගමනය

සත්වෝද්‍යානවල සතුන් ප්‍රදර්ශනය කිරීම මගින් නරඹන්නන්ට විනෝදාස්වාදය හා දැනුමද ලබාදෙමින් හා වාර්ෂිකව රුපියල් බිලියනකට ආසන්න ආදායමක් රජයට උපයාදෙමින් පොදු දේපළක් වශයෙන් සත්වෝද්‍යාන දෙපාර්තමේන්තුව විශේෂ කාර්යභාරයක් ඉටු කර තිබුණද හදුනාගන්නා ලද නිරීක්ෂණවලට අනුව සත්ව සුභසාධනය හා සේවක සුභසාධනය කෙරෙහි තවදුරටත් අවධානය යොමු කළ යුතුව ඇත.

2016 වර්ෂයේ රක්කනය තුළ තිබූ බිත්තර විස්තර

සත්වයාගේ නම	රක්කනය තුළ තිබූ බිත්තර සංඛ්‍යාව	උපන් සංඛ්‍යාව	බිත්තරවලට සාපේක්ෂව උපන් සංඛ්‍යාව
-----	-----	-----	-----
පෙසන්ට්	756	12	1.5%
තාරාවා	23	11	47.8%
බැන්ට්	104	03	2.8%
කැසොවරි	04	0	0
හැල්මහෙරා	08	0	0
මොනරා	08	0	0
චීන පෙසන්ට්	134	0	0
එමු	05	05	0
රිදී පෙසන්ට්	27	0	0
පැස්බරා	36	03	2.7%